

Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Σχολή Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών

**Εκπαιδευτικά Προγράμματα και Υλικό (Συμβατικές και e-μορφές):
Πολιτικές και Πρακτικές**

Τίτλος Εργασίας

**«Διερεύνηση των απόψεων των εκπαιδευτικών σχετικά με τα νέα
προγράμματα σπουδών του μαθήματος «Αρχές οικονομικής
θεωρίας» της γ' τάξης ενιαίου λυκείου.»**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ: ΖΑΒΒΟΥ ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ ΜΑΡΙΑ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

ΚΟΥΤΣΑΜΠΕΛΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ

Κουτσαμπέλας Χρήστος

Φωτόπουλος Νίκος

Κατσής Αθανάσιος

Κόρινθος 2024

Περίληψη 5

Aabstract.....6

Κεφάλαιο 1^ο

Εισαγωγή.....7

Α θεωρητικό πλαίσιο

Κεφάλαιο 2^ο

2.1 Η έννοια του αναλυτικού προγράμματος 10

2.1.1 Η έννοια «πρόγραμμα σπουδών»..... 11

2.1.2 Διαφορετικοί τύποι προγραμμάτων σπουδών 11

2.1.3 Ανοιχτά και κλειστά προγράμματα σπουδών 13

2.2 Περιεχόμενο προγράμματος σπουδών 14

2.2.1 Ο σχεδιασμός προγράμματος σπουδών 15

2.3 Τα οφέλη των εκπαιδευομένων 18

2.4 Η αυτονομία του Εκπαιδευτικού.....18

2.4.1 Η εμπλοκή του Εκπαιδευτικού 20

2.5 Η έννοια της αξιολόγησης των Αναλυτικών Προγραμμάτων.....22

2.5.1. Λειτουργίες της αξιολόγησης 23

2.5.2 Είδη αξιολόγησης 25

2.6 Η αναμόρφωση του Αναλυτικού προγράμματος	26
2.6.1 Στόχοι του αναλυτικού προγράμματος σπουδών	27

Κεφάλαιο 3^ο

Βιβλιογραφική Επισκόπηση

3.1 Η εξέλιξη των αναλυτικών προγραμμάτων σπουδών από την δεκαετία του 1980 μέχρι σήμερα.....	30
3.1.1 Εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις στην Δεκαετία του 1980.....	31
3.1.2 Εξελίξεις στο δεύτερο μισό του 2ου αιώνα	34
3.1.3 Εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις την δεκαετία του 1990.....	36
3.1.4 Κριτική θεώρηση	39
3.1 Η εξέλιξη των οικονομικών μαθημάτων.....	42
3.2 Η εξέλιξη των προγραμμάτων σπουδών.....	43

Β' Εμπειρικό Μέρος

Κεφάλαιο 4^ο

Ερευνητική Μεθοδολογία

4.1 Ο ερευνητικός σκοπός και τα ερευνητικά ερωτήματα.....	46
4.2 Η ερευνητική προσέγγιση.....	47
4.3 Το εργαλείο της συλλογής των πρωτογενών δεδομένων.....	47
4.4 Δείγμα της έρευνας	49
4.5 Διεξαγωγή της έρευνας	49
4.6 Διαδικασία ελέγχου της εγκυρότητας και της αξιοπιστίας της έρευνας.....	49
4.7 Ηθική της έρευνας.....	51
4.8 Ανάλυση των δεδομένων.....	51

4.9 Οι περιορισμοί της έρευνας.....	52
-------------------------------------	----

Κεφάλαιο 5^ο

Παρουσίαση των Αποτελεσμάτων της Έρευνας

5.1 Εισαγωγικά.....	53
5.2 Δημογραφικά στοιχεία του δείγματος- ατομικό και επαγγελματικό προφίλ.....	53
5.3 Γενικές ερωτήσεις	54
5.4 Ειδικότερες ερωτήσεις για επιμέρους στοιχεία του νέου προγράμματος σπουδών.....	59
5.5 Ερωτήσεις για την εφαρμοσιμότητα του προγράμματος σπουδών/προτάσεις.....	62
5.6 Συγκεντρωτικά αποτελέσματα ανά θεματική κατηγορία	65

Κεφάλαιο 6 : Συμπεράσματα

6.1 Συμπεράσματα ανά ερευνητικό άξονα	67
6.2 Σύνοψη συμπερασμάτων	69
Βιβλιογραφία.....	70

Περίληψη

Μια νέα αλλαγή απασχολεί τα τελευταία χρόνια την σύγχρονη ελληνική εκπαιδευτική κοινότητα και αυτή είναι η διαμόρφωση του νέου σχολείου του 21^{ου} αιώνα. Από τις βασικές επιδιώξεις του είναι η εκπόνηση νέων προγραμμάτων σπουδών, τα οποία θα εφαρμοστούν σε όλες τις σχολικές βαθμίδες από τη νέα σχολική χρονιά. Ο σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η διερεύνηση των απόψεων εκπαιδευτικών αναφορικά με το νέο πρόγραμμα σπουδών του μαθήματος «Αρχές Οικονομικής Θεωρίας» το οποίο διδάσκεται στην Γ' Ενιαίου και Επαγγελματικού Λυκείου. Για το σκοπό αυτό εκπονήθηκε ποιοτική έρευνα στην οποία συμμετείχαν 6 καθηγητές Οικονομικών που εργάζονται στην Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Τα αποτελέσματα της έρευνας ανέδειξαν ότι η αλλαγή στο πρόγραμμα σπουδών του μαθήματος ήταν απαραίτητη να γίνει γιατί είχε πολλά χρόνια ανανέωσης. Αναφορικά με τις απαντήσεις που δόθηκαν από τους καθηγητές του δείγματος το νέο πρόγραμμα διαπνέεται από σύγχρονα στοιχεία όπως η διεπιστημονικότητα και η διαθεματικότητα και φαίνεται να δημιουργεί τις προϋποθέσεις για ένα καλύτερο μαθησιακό περιβάλλον. Τέλος, η ανάλυση των απαντήσεων ανέδειξε και αδυναμίες σχετικές με την υλικοτεχνική υποδομή των σχολείων καθώς και τον διαθέσιμο χρόνο που έχουν οι εκπαιδευτικοί.

Λέξεις -Κλειδιά :

Πρόγραμμα σπουδών, νέο σχολείο, εκπαιδευτικοί, δευτεροβάθμια εκπαίδευση Αρχές Οικονομικής Θεωρίας ή Οικονομία.

Abstract

A new change has occupied the modern Greek educational community in recent years, and this is the formation of the New School of the 21st century. One of the main goals of the New School is the formulation of new curricula, which will be implemented in all school levels from the new school year. The purpose of this paper is to investigate the educators' opinions regarding the new curriculum of the course "Principles of Economics" taught in the C class of the unified high schools' curriculum. For this purpose, a qualitative research was conducted in which 6 professors of economics working in Secondary Education participated. From the research it emerged that the change in the curriculum of the course was necessary because it had many years of renewal. According to the responses of the teachers in the sample, the new program is inspired by modern elements such as interdisciplinarity and intersubjectivity and seems to create the conditions for a better learning environment. Finally, the analysis of the answers also highlighted weaknesses related to school infrastructure and time availability.

KEYWORDS :

Curriculum, new school of the 21st century, teachers, secondary education, Principles of Economics.

Κεφάλαιο 1^ο

Εισαγωγή

Τα τελευταία χρόνια έχει αναπτυχθεί ένας ιδιαίτερος κλάδος της εκπαίδευσης «η θεωρία και η πράξη του σχεδιασμού των προγραμμάτων σπουδών», ένας κλάδος που θα μπορούσε να χαρακτηριστεί διεπιστημονικός γιατί συνδυάζει διάφορες απόψεις από επιστήμες της κοινωνιολογίας, φιλοσοφίας και άλλων επιμέρους κλάδων. Δημιουργούνται διάφορα ερωτήματα όπως λόγου χάρι, τι είναι γνώση, πως αποκτάται και ποιος είναι ο κοινωνικός προορισμός της σχολικής εκπαίδευσης. Όλα τα παραπάνω έχουν ως αποτέλεσμα το σχεδιασμό προγραμμάτων σπουδών και αναλυτικών προγραμμάτων (Δενδρινού & Ξωχέλλης, 1999).

Επακόλουθο είναι επίσης η προσφερόμενη γνώση και ο παιδαγωγικός λόγος να εξετάζεται θεωρητικά, προκειμένου να προκύψουν τα προγράμματα σπουδών τα οποία με την σειρά τους θα έχουν ως βασικό στόχο να διαμορφώσουν την ταυτότητα των μελλοντικών πολιτών, ακολουθώντας την εκάστοτε κοινωνική πολιτική. (Δενδρινού & Ξωχέλλης, 1999)

Τον αιώνα που διανύουμε όλα εξελίσσονται σε φρενήρεις ρυθμούς με αποτέλεσμα να χρειάζεται ένας πολίτης ικανός και εύστροφος να αντιμετωπίσει τις σύγχρονες προκλήσεις. Οι ραγδαίες αλλαγές που έχουν συντελεστεί επιτάσσουν αλλαγές στο εκπαιδευτικό σύστημα προκειμένου ο αυριανός πολίτης να μπορεί να ανταπεξέλθει στις απαιτήσεις του περιβάλλοντός του. Η λειτουργία της εκπαίδευσης είναι αυτή που θα θέσει τις βάσεις εκείνες ώστε να εξελιχθεί ένα παιδί σε έναν ώριμο και υπεύθυνο ενήλικα που θα λειτουργήσει ενεργά και εποικοδομητικά σε όλους τους τομείς της κοινωνικής δράσης.

Το άτομο καθώς ενηλικιώνεται ξεκινά να λαμβάνει σημαντικές αποφάσεις που σχετίζονται με τον οικονομικό τομέα. Η διαμόρφωση οικονομικής σκέψης κρίνεται απαραίτητη για τον μαθητή του σήμερα, σε βαθμό που μας επιτρέπει να μιλούμε γι' αυτήν με τον όρο «Οικονομικό Γραμματισμός». Ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (OECD), τον ορίζει ως εξής:

«Οικονομικός Γραμματισμός είναι ο κατάλληλος και απαραίτητος συνδυασμός οικονομικής αντίληψης, γνώσεων, δεξιοτήτων, στάσεων και συμπεριφορών, για να μπορεί το άτομο να λαμβάνει ορθές οικονομικές αποφάσεις που θα του εξασφαλίσουν οικονομική ευημερία.»

Η καλλιέργεια του «Οικονομικού Γραμματισμού» αποτελεί σημαντικό εφόδιο για τον πολίτη μιας χώρας, καθώς τα διδακτικά προγράμματα του σχολείου δεν συμπεριλαμβάνουν κάποιο αμιγώς μάθημα οικονομικής θεωρίας, εντασσόμενο στην γενική παιδεία, που εξυπηρετεί την κατεύθυνση αυτή. Η πολιτεία επομένως οφείλει να έχει ήδη προετοιμάσει τον αυριανό πολίτη μέσω της δευτεροβάθμιας τυπικής εκπαίδευσης, ενσωματώνοντας οικονομικά μαθήματα ήδη από το Γυμνάσιο. Αυτό είναι σημαντικό καθώς θεωρείται αβέβαιο το γεγονός πως ο συνολικός αριθμός των μαθητών θα καταφέρει να εξοικειωθεί με τους οικονομικούς όρους, αφότου αποφοιτήσει από τη δευτεροβάθμια, μιας και δε συνεχίζουν όλοι τη φοίτησή τους στις λυκειακές τάξεις ή στην τριτοβάθμια εκπαίδευση (Walstad et al., 2017).

Επίσης, αναμένεται πως οι επόμενες γενιές θα έχουν μεγαλύτερο προσδόκιμο ζωής και είναι πιθανότερο να ζήσουν σε πιο αβέβαιο οικονομικό περιβάλλον. Η οικονομική εκπαίδευση στη δευτεροβάθμια είναι ιδιαίτερα σημαντική, ώστε το άτομο να κατανοήσει πως πρέπει να προνοήσει και να ξεκινήσει να αποταμιεύει από την περίοδο του εργασίμου βίου του ή να μπορεί να διαχειριστεί αποδοτικά τα περιουσιακά του στοιχεία. Αυτό ισχύει ακόμη περισσότερο για τις γυναίκες, ο οποίες έχουν μεγαλύτερο προσδόκιμο ζωής, αλλά κερδίζουν λιγότερα χρήματα από την εργασία τους συγκριτικά με τους άντρες (Lusardi, 2015).

Περαιτέρω, εμπειρική μελέτη έδειξε πως οι παράγοντες που παίζουν το σημαντικότερο ρόλο στη διαμόρφωση «οικονομικά εγγράμματης καταναλωτικής συμπεριφοράς», είναι οι κυβερνητικές εκπαιδευτικές ιστοσελίδες και επίσημες ιστοσελίδες τραπεζών, οι συμβουλευτικές υπηρεσίες των τραπεζών, τα μαθήματα του σχολικού προγράμματος σπουδών και οι γνώμες, φίλων, συγγενών και γνωστών. Επομένως, τα μαθήματα του σχολικού προγράμματος παίζουν πολύ σημαντικό ρόλο (Paramonovs και Ijevleva, 2015).

Ωστόσο, υπάρχει διχογνωμία σχετικά με το βαθμό επίδρασης της οικονομικής εκπαίδευσης στον οικονομικό γραμματισμό και στη βελτιωμένη οικονομική συμπεριφορά. Υπάρχουν ερευνητές που υποστηρίζουν πως η οικονομική εκπαίδευση

φέρνει αποτελέσματα και πρέπει να εντατικοποιηθεί, ενώ αντίθετα κάποιοι άλλοι πιστεύουν πως η οικονομική εκπαίδευση πρέπει να είναι στοχευμένη, συγκεκριμένης χρονικής διάρκειας, να έχει πιο πρακτικό χαρακτήρα και να ενισχύει την κρίση του μαθητή με τη μορφή εξειδικευμένων και ειδικά προσαρμοσμένων προγραμμάτων (Urban et al., 2015). Υπάρχει βέβαια και μία μερίδα ερευνητών που υποστηρίζουν και τις δύο απόψεις αναφορικά με το θέμα που εξετάζουμε. (Xiao & O'Neill, 2016). Τέλος, υπάρχει μια μειοψηφία (Willis, 2008) που έχει προσδιορίσει πως άλλες πολιτικές είναι πολύ πιο αποτελεσματικές από την παροχή οικονομικής εκπαίδευσης σε επίπεδο τυπικής.

Η έρευνα στο πεδίο αυτό συνεχίζεται, αν και διαφαίνεται πως υπάρχει θετική συσχέτιση ανάμεσα στην οικονομική εκπαίδευση και στον οικονομικό γραμματισμό και πως μπορεί να βελτιώσει οικονομικές συμπεριφορές (Hastings et al., 2013).

Πρόσφατη έρευνα της PISA που μέτρησε τον οικονομικό γραμματισμό των μαθητών ηλικίας 15 ετών, μεταξύ των συμπερασμάτων της αναφέρει πως η οικονομική εκπαίδευση στη δευτεροβάθμια είναι σημαντική και πρέπει να ενισχυθεί, γιατί οι οικονομικές επιδόσεις οδηγούν σε καλύτερες οικονομικές συμπεριφορές και αποφάσεις στο μέλλον (OECD, 2017).

Από τα παραπάνω γίνεται ξεκάθαρο πως οι έρευνες τείνουν υπέρ της διδασκαλίας των οικονομικών μαθημάτων στη δευτεροβάθμια και η πολιτεία οφείλει βασιζόμενη στα ευρήματα των ερευνών, να παρέχει προς τους μαθητές σε επίπεδο τυπικής εκπαίδευσης, τις απαραίτητες οικονομικές γνώσεις, βοηθώντας τους να διαμορφώσουν οικονομική σκέψη.

Κεφάλαιο 2^ο

Θεωρητικό πλαίσιο

Έννοιες και ορισμοί

2.1 Η έννοια του αναλυτικού προγράμματος

Ακούγοντας την έννοια «Αναλυτικό πρόγραμμα» σκεφτόμαστε το αποτέλεσμα που θα έχει αυτό και όχι την διαδικασία σύνταξής του. Εννοούμε δηλαδή την γραπτή διατύπωση των χαρακτηριστικών μιας διδακτικής πρότασης. Συγκεκριμένα ένα αναλυτικό πρόγραμμα περιλαμβάνει τους διδακτικούς στόχους, τις μεθόδους που θα χρησιμοποιηθούν, το περιεχόμενο και τις προτεινόμενες διαδικασίες ή προτάσεις για την αξιολόγησή του μαθήματος.

Το αναλυτικό πρόγραμμα είναι ένα εκπαιδευτικό εργαλείο το οποίο χρησιμοποιεί ο εκπαιδευτικός σε καθημερινή βάση ως όπλο και πυξίδα στην διδασκαλία του. Η εκπόνηση ενός αναλυτικού προγράμματος δεν πραγματοποιείται εξ ολοκλήρου εξ αρχής αλλά υφίσταται βελτιώσεις και αναμορφώσεις. Αυτός είναι και ο λόγος που ένα αναλυτικό πρόγραμμα δεν συντάσσεται από την αρχή για ήδη υπάρχοντα μαθήματα, αλλά πραγματοποιούνται στοχευμένες αλλαγές και αναμορφώσεις.

Ένα παραδοσιακό αναλυτικό πρόγραμμα περιλαμβάνει σε διαγραμματική κλίμακα το περιεχόμενο της διδασκαλίας για όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες. Έχει ως επίκεντρο την διδακτέα ύλη του κάθε μαθήματος και αναφέρει τον γενικό σκοπό και στόχο για το κάθε μάθημα. Περιλαμβάνει επιπλέον, τον προκαθορισμένο χρόνο διεξαγωγής του μαθήματος επομένως λειτουργεί δεσμευτικά προς τον εκπαιδευτικό, καθώς πρέπει να ακολουθήσει τις οδηγίες που περιγράφονται. Οι οδηγίες αφορούν την ύλη του μαθήματος, την χρονική διάρκεια της εκπαιδευτικής διαδικασίας και τις δραστηριότητες που θα υλοποιηθούν στην τάξη.

Σε αντίθεση με τα παραδοσιακά προγράμματα σπουδών που περιορίζουν τον διδάσκοντα σε προκαθορισμένη ύλη, διάρκεια και δραστηριότητες, τα σύγχρονα αναλυτικά προγράμματα (curriculum) παρέχουν περισσότερη ευελιξία. Αυτό συμβαίνει διότι πέραν της διδακτέας ύλης και των γενικών σκοπών του μαθήματος, συμπεριλαμβάνονται και άλλα χρήσιμα προς τον εκπαιδευτικό εργαλεία όπως είναι η

χρήση εναλλακτικών μέσων διδασκαλίας , ειδικοί στόχοι , αλλά και υποδείξεις στις μεθόδους που θα χρησιμοποιηθούν. Κατ' αυτόν τον τρόπο ο διδάσκων είναι περισσότερο ευέλικτος στο να επιτύχει τους επιδιωκόμενους στόχους για κάθε διδακτική ενότητα αλλά και στην αξιολόγηση των μαθητών του.

Ως εργαλείο επομένως το αναλυτικό πρόγραμμα είναι απαραίτητο στον εκπαιδευτικό καθώς όπως προαναφέρθηκε, λειτουργεί ως σχέδιο δράσης και του υποδεικνύει με ποιον τρόπο μπορεί να οργανώσει το μάθημά του και να επιτύχει τους εκπαιδευτικούς του στόχους.

Σύμφωνα με τον A. I. Oliver «ως αναλυτικό πρόγραμμα θεωρούνται κατά περίπτωση:

- i. το σύνολο των εμπειριών του παιδιού
- ii. το σύνολο των εμπειριών που αποχτά το παιδί υπό την καθοδήγηση του σχολείου
- iii. ο κύκλος των μαθημάτων που προσφέρει ένα σχολείο
- iv. η συστηματική προετοιμασία συγκεκριμένων μαθημάτων για συγκεκριμένους μαθητές και σκοπούς (π.χ. προετοιμασία για εισαγωγικές εξετάσεις)
- v. τα μαθήματα μιας συγκεκριμένης επιστημονικής περιοχής
- vi. το συγκεκριμένο πρόγραμμα μιας επαγγελματικής σχολής
- vii. τα μαθήματα για έναν συγκεκριμένο μαθητή

Πρόκειται επί της ουσίας για το πρόγραμμα ενός γνωστικού αντικειμένου που περιγράφει αναλυτικά την ύλη, τον σκοπό, την τάξη, την σειρά και τις γνώσεις που πρέπει οι μαθητές μιας συγκεκριμένης σχολικής βαθμίδας να έχουν αποκτήσει με το πέρας της διδασκαλίας. Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα και συγκεκριμένα το αναλυτικό πρόγραμμα έχει συσχέτιση με τα εκπαιδευτικά εγχειρίδια, τα οποία καθιστούν σαφές το περιεχόμενό του και συναποτελούν τις επίσημες προδιαγραφές της εκπαιδευτικής διαδικασίας ,όπως αυτές έχουν επίσημα καθοριστεί από την πολιτεία με την μορφή νομικών διατάξεων. (Δενδρινού & Ξωχέλλης,1999). Αξίζει να σημειωθεί ότι τα αρχικά προγράμματα σπουδών, με την γενική σημασία του όρου, απαντώνται ήδη στην κλασική αρχαιότητα. Διαμορφώθηκαν κατά τα ελληνιστικά χρόνια και μετέπειτα στην βυζαντινή εποχή για την «εγκύκλια παιδεία». Απέκτησαν την σύγχρονή τους μορφή

κατά τον 18^ο αιώνα και ύστερα με αποκορύφωμα την Ερβατιανή Σχολή κατά το δεύτερο μισό του 19ου και τις αρχές του 20ού αιώνα. (Δενδρινού & Ξωχέλλης, 1999)

2.1.1 Η έννοια «πρόγραμμα σπουδών»

Υπάρχει πληθώρα ορισμών στην διεθνή βιβλιογραφία για το τι ονομάζουμε πρόγραμμα σπουδών, εκπαιδευτικό πρόγραμμα, πρόγραμμα διδασκαλίας ή αναλυτικό πρόγραμμα. Οι παραπάνω ορισμοί χρησιμεύουν στην περιγραφή ενός διαγράμματος ή μιας λίστας από σκοπούς της διδασκτέας ύλης που πρέπει να υλοποιηθούν στην αντίστοιχη εκπαιδευτική βαθμίδα. Είναι με άλλα λόγια το πρόγραμμα που δίνει τις κατευθύνσεις και ορίζει κατά κάποιο τρόπο το περιεχόμενο της διδασκαλίας αλλά και τους τρόπους αξιολόγησής του. (Δενδρινού & Ξωχέλλης, 1999).

2.1.2 Διαφορετικοί τύποι προγραμμάτων σπουδών

Διάφορα είδη προγραμμάτων σπουδών εντοπίζονται ανάλογα με τα κριτήρια κατηγοριοποίησης. Κατ' αυτόν τον τρόπο δύνανται να διαχωριστούν σε κλειστά και ανοιχτά προγράμματα σπουδών τα οποία μεταβάλλουν την δομή του (συγκεντρωτικό-αποκεντρωτικό).

Με την χρήση του γενικού προσανατολισμού και της φιλοσοφίας πάνω στα οποία στηρίζεται η διαμόρφωσή των προγραμμάτων σπουδών, τα τελευταία μπορούν να υποδιαιρεθούν σε τέσσερις κατηγορίες:

- τα **θεματοκεντρικά προγράμματα** επικεντρώνονται στις επιστημονικές γνώσεις, με σκοπό κυρίως την παροχή πληροφοριών-γνώσεων από διάφορες περιοχές του επιστητού·
- τα **παιδοκεντρικά ή μαθητοκεντρικά προγράμματα**, βασίζόμενα κυρίως στα ενδιαφέροντα, τις ανάγκες και την ψυχολογική υπόσταση των μαθητών.
- τα **προγράμματα κοινωνικής αποτελεσματικότητας**, με κύριο προσανατολισμό την εξυπηρέτηση των αναγκών και των επιταγών της κοινωνίας·
- τα **προγράμματα κοινωνικής ανασυγκρότησης**, που έχουν ως βασική επιδίωξη τους να βελτιώσουν ή να αλλάξουν το κοινωνικό σύστημα.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι οι τρεις τελευταίες κατηγορίες προγραμμάτων και κυρίως οι δύο τελευταίες διατυπώνονται ανάλογα με τους διδακτικούς στόχους που

έχουν τεθεί και συχνά περιγράφονται ως στοχοκεντρικά προγράμματα.(Δενδρινού & Ξωγέλλης, 1999)

2.1.3 Ανοιχτά και κλειστά προγράμματα

Έχουν προκύψει συζητήσεις γύρω από το θέμα των ανοιχτών και κλειστών προγραμμάτων σπουδών , με αφετηρία τις νέες προσεγγίσεις που αφορούν τα αναλυτικά προγράμματα. Η αντιπαράθεση έγκειται μεταξύ της απόλυτης καθοδήγησης και απόλυτης ελευθερίας και απασχολεί μέχρι και σήμερα την κοινότητα των εκπαιδευτικών. Από τη μία πλευρά τα ανοιχτά προγράμματα παρέχουν πλήρη ελευθερία κινήσεων στον εκπαιδευτικό και από την άλλη τα κλειστά είναι λεπτομερώς δομημένα , ελέγχοντας κάθε βήμα της εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Παρακάτω αναφέρονται κάποια βασικά χαρακτηριστικά των κλειστών και αναλυτικών προγραμμάτων.

Τα κλειστά αναλυτικά προγράμματα συστήνουν μια διαδικασία της οποίας ο σχεδιασμός έχει εκπονηθεί μακριά από την σχολική τάξη. Ακολουθώντας το συγκεκριμένο μοτίβο προγράμματος , η πορεία διδασκαλίας είναι προκαθορισμένη , όπως και το επιδιωκόμενο αποτέλεσμά της. Κατ' αυτό τον τρόπο οι συντάκτες του ΑΠ έχουν τον πλήρη έλεγχο της διδασκαλίας μέσω του σαφούς ορισμού των βημάτων που πρέπει να ακολουθηθούν. Υποχρεώνονται έτσι όλοι οι εμπλεκόμενοι της εκπαιδευτικής διαδικασίας να συμμετέχουν σε μια καθοδηγούμενη μάθηση.

Τα ανοιχτά αναλυτικά προγράμματα προτείνουν μια διαφορετική αντιμετώπιση της εκπαιδευτικής πράξης αλλά και του ρόλου εκπαιδευτικού και μαθητή. Παρέχουν την δυνατότητα στον εκπαιδευτικό να ενεργήσει με βάση τις ιδιαίτερες συνθήκες κάθε τάξης και να διαμορφώσει την κατάλληλη επικοινωνία κατά την διδασκαλία του. Επομένως , τα συγκεκριμένα προγράμματα δέχονται τις ενδεχόμενες αλλαγές και προσαρμογές που μπορεί να προκύψουν κατά την εφαρμογή τους. Οι δυνατότητες και τα ενδιαφέροντα του μαθητή είναι η κινητήριος δύναμη του εκπαιδευτικού.

Κάθε τύπος προγράμματος σπουδών αντικατοπτρίζει μια διαφορετική άποψη ανάμεσα στην σχέση μεταξύ της θεωρίας και της πρακτικής του. Στα κλειστά προγράμματα σπουδών, η θεωρία έχει μια ντετερμινιστική σχέση με την πρακτική. Η θεωρία αυτή της εκπαίδευσης καθοδηγεί την πράξη καθώς θέτει τις βάσεις για σωστό χειρισμό στην

εκπαιδευτική διαδικασία καταλήγοντας στην επίτευξη των επιδιωκόμενων εκπαιδευτικών στόχων .Η γνώση αυτή που παρέχεται/ δίνεται στους εκπαιδευτικούς έχει βασική εργαλειολογική αξία. Η πρακτική είναι απλώς η εφαρμογή της θεωρίας.

Από την άλλη πλευρά τα ανοιχτά αναλυτικά προγράμματα ευνοούν την αμφιβολία, τον προβληματισμό και την κριτική εξέταση έναντι ενός αδιαπραγμάτευτου κόσμου θετικιστικής βεβαιότητας. Η μετάβαση, υποστηρίζουν οι Kerr & Kemmis, δεν είναι από τη θεωρία στην πράξη, αλλά "από το παράλογο στο λογικό, από την άγνοια στη συνήθεια, από τη γνώση τη σκέψη" Σε καταστάσεις ανοικτές στην επιλογή, όπου ο σχεδιασμός και η ανάπτυξη προγραμμάτων σπουδών είναι ουσιαστικά μια διαδραστική διαδικασία, η θεωρία δεν εφαρμόζεται ούτε προκύπτει από την πράξη. Αντίθετα, η θεωρία εμπλουτίζει και αναδιαμορφώνει τους τρόπους με τους οποίους βιώνεται και κατανοείται η πρακτική. Μέσα σε όλο αυτό αναιρείται ο πρωταρχικός ρόλος τους εκπαιδευτικού ,αποκτά έναν διαφορετικό ρόλο που συμβάλλει στην παραγωγή της θεωρίας. (Παιδαγωγική επιθεώρηση, τ. 46, 2008).

2.2 Περιεχόμενο προγράμματος σπουδών

Το βασικό περιεχόμενο του προγράμματος σπουδών είναι ο καθορισμός των σκοπών που προσπαθεί να επιτύχει η διδασκαλία του αντίστοιχου μαθήματος σε κάθε σχολικό τύπο. Ένα καίριο σημείο στην σύνταξη των προγραμμάτων σπουδών είναι η επιλογή της διδακτέας ύλης . Η επιλογή αυτή γίνεται με γνώμονα την μορφωτική αξία κάθε μαθήματος σε συνδυασμό με τους γενικούς σκοπούς της εκπαίδευσης, τα ενδιαφέροντα, τις ανάγκες και τις ψυχολογικές προϋποθέσεις του μαθητή καθώς και από το κοινωνικό γίγνεσθαι και τα επιτεύγματα της επιστήμης σε μία δεδομένη χρονική περίοδο.

Ένα βασικό ζήτημα επιπλέον αποτελεί το γεγονός ότι θα πρέπει να συγκεκριμενοποιηθούν οι σκοποί διδασκαλίας αναφορικά με την συμπεριφορά του μαθητή, προκειμένου αφενός να διατίθενται ειδικές υποδείξεις και κατευθύνσεις στον εκπαιδευτικό και αφετέρου η διδακτική διαδικασία και τα αποτελέσματά της να μπορούν να ελεγχθούν επιστημονικά (Δενδρινού & Ξωχέλλης,1999)

2.2.1 Ο σχεδιασμός προγράμματος σπουδών

Τα προσδοκώμενα αποτελέσματα αποτελούν τη μετάφραση των στόχων του προγράμματος σε συγκεκριμένες γνώσεις, συμπεριφορές, δεξιότητες, στάσεις. Είναι συγκεκριμένα και μετρήσιμα. Έτσι, οι σκοποί, οι στόχοι και τα προσδοκώμενα αποτελέσματα πρέπει να συνδέονται άμεσα με τις παιδαγωγικές δραστηριότητες που σχεδιάζονται για να βοηθήσουν τους εκπαιδευόμενους να επιτύχουν τους στόχους.

Σύμφωνα με τον (Jaques 2001) για να είναι σωστή η διατύπωση των προσδοκώμενων αποτελεσμάτων θα πρέπει να υπάρχει ένα ενεργητικό ρήμα ,ένα αντικείμενο καθώς και ένας προσδιορισμός που να καθορίζει το πλαίσιο. Όλα τα παραπάνω θα πρέπει να είναι κατανοητά για τους εκπαιδευόμενους. Για αυτό τον λόγο οι σχεδιαστές των προγραμμάτων θα πρέπει να έχουν εικόνα -ιδέα για το κοινό το οποίο απευθύνεται ,τους εκπαιδευόμενους και συγκεκριμένα:

- *Τι θα πρέπει να είναι σε θέση να κάνουν;*
- *Υπό ποιες συνθήκες θα πρέπει να μπορούν να το κάνουν;*
- *Πόσο καλά θα πρέπει να το κάνουν;*

Ο "σχεδιασμός" είναι το αποτέλεσμα της όλης διαδικασίας που ονομάζεται "ανάπτυξη", και ο "σχεδιασμός" δεν ακολουθεί κατ' ανάγκη μια γραμμική σχέση με την "ανάπτυξη" Από την προηγούμενη συζήτηση του εννοιολογικού πλαισίου της Α.Π., είναι σαφής η σημασία και η σπουδαιότητα του προγράμματος σπουδών για την επιτυχία ολόκληρης της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Η ποιότητα του προγράμματος σπουδών καθορίζει σε μεγάλο βαθμό την ποιότητα της δημόσιας εκπαίδευσης που παρέχεται στους πολίτες κάθε χώρας. Ο σχεδιασμός και η ανάπτυξη των προγραμμάτων σπουδών είναι επομένως μια δυναμική κοινωνική, πολιτική και πολιτισμική διαδικασία και ένας από τους βασικούς τομείς της εκπαιδευτικής πολιτικής σε ένα κράτος με οργανωμένο εκπαιδευτικό σύστημα Είναι γενικά γνωστό ότι το Α.Π.Σ .αποτελεί την επίσημη έκφραση των εκπαιδευτικών ιδεωδών μιας κοινωνίας Με ένα καλά σχεδιασμένο Α.Π.Σ., διασφαλίζεται η ποιότητά του και αποτελεί "ίσως τη

σημαντικότερη προϋπόθεση για την εύρυθμη λειτουργία του εκπαιδευτικού συστήματος, την αποτελεσματικότητα της εκπαίδευσης και την επιτυχία των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων εν γένει". Από την έρευνα σχετικά με το σχεδιασμό και την ανάπτυξη προγραμμάτων σπουδών προκύπτουν ορισμένα ερωτήματα ,όπως:

Με σχόλια [Ma1]: Σε bullet points τα παρακάτω.

Ποιοι είναι οι λόγοι(ανάγκες)για το σχεδιασμό ή τη μεταρρύθμιση των προγραμμάτων σπουδών;

Ποιες είναι οι διαδικασίες που απαιτούνται για την οργάνωση ενός προγράμματος σπουδών;

Ποιος είναι υπεύθυνος για τον καθορισμό και την υλοποίηση της όλης διαδικασίας ανάπτυξης ενός προγράμματος σπουδών;

Ποιος συμμετέχει(ή πρέπει να συμμετέχει) στο σχεδιασμό;

Ποιες είναι οι βασικές απαιτήσεις του σχεδίου;

Ποιες είναι οι βασικές αρχές τους σχεδιασμού;

Ποιες είναι οι πηγές πληροφόρησης για το ΑΠ;

Η σημασία του σχεδιασμού ήταν μια προβληματική μελέτη των Α.Π στα τέλη της δεκαετίας του 1960 και στις αρχές της δεκαετίας του 1970. Με άλλα λόγια, από τότε, η Α.Π. δεν είναι μόνο ένα σχέδιο ή ένας οδηγός που αντανακλά τους εκπαιδευτικούς σκοπούς και στόχους, το περιεχόμενο, τις δραστηριότητες, τις μεθοδολογικές κατευθυντήριες γραμμές, τις διαδικασίες αξιολόγησης ή απλώς ένα χρήσιμο εργαλείο για την καθημερινή εκπαιδευτική πρακτική, αλλά και ένα φιλοσοφικό, πολιτικό, κοινωνικό και παιδαγωγικό με πολύπλοκες αλληλεπιδράσεις που αφορούν τη διαδικασία του σχεδιασμού, της ανάπτυξης και της εφαρμογής της Πρόκειται για ένα "πολιτικό και κοινωνικό κείμενο" που αντανακλά ένα σύνολο εννοιολογήσεων. Με άλλα λόγια, η ανάπτυξη των ΑΠ είναι "μια σύνθετη διαδικασία και όχι μια τεχνική και τεχνοκρατική διαδικασία που πραγματοποιείται ως ουδέτερη δραστηριότητα για την επίτευξη συγκεκριμένων εκπαιδευτικών σκοπών και στόχων".

Τα τελευταία χρόνια, οι ραγδαίες αλλαγές στο ρόλο της κοινωνίας και του σχολείου οδήγησαν σε διάφορες προτάσεις για τη μεταρρύθμιση του προγράμματος σπουδών.

Υπάρχουν πολλοί λόγοι για τους οποίους είναι αναγκαία η μεταρρύθμιση του προγράμματος σπουδών, μεταξύ των οποίων:

- i. οι ραγδαίες αλλαγές στον κόσμο. (i. Οι ραγδαίες αλλαγές στον κόσμο. Ποια μορφή θα πρέπει να πάρουν τα προγράμματα σπουδών προκειμένου να προετοιμάσουν καλύτερα τα παιδιά για έναν κόσμο στον οποίο δεν γνωρίζουν πώς θα είναι ο αυριανός κόσμος.
- ii. η έκρηξη της γνώσης (τα σχολεία πρέπει να ανταποκρίνονται στις νέες καταστάσεις χωρίς να επιβαρύνουν πνευματικά ή σωματικά τους μαθητές και χωρίς να περιορίζουν τις σύγχρονες γνώσεις τους για τις επιστημονικές και τεχνολογικές εξελίξεις).
- iii. εγγενείς αδυναμίες του ισχύοντος προγράμματος σπουδών (έλλειψη έρευνας σχετικά με το πρόγραμμα σπουδών, λειτουργικές αδυναμίες λόγω του γεγονότος ότι το πρόγραμμα σπουδών βασίζεται πάντα αποκλειστικά στο εκπαιδευτικό περιεχόμενο)
- iv η διεύρυνση του αριθμού των μαθητών (διεύρυνση της υποχρεωτικής εκπαίδευσης, ποικιλομορφία των αναγκών των μαθητών, έμφαση του Α.Π. στη λειτουργία κοινωνικοποίησης καθώς και στην εκπαιδευτική λειτουργία του σχολείου)
- v η σχέση μεταξύ των εκπαιδευτικών και των επαγγελματιών κατά τη σύνταξη των Α.Π. (μεταβαλλόμενος ρόλος των εκπαιδευτικών, αιτήματα για συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων και διαδικασίες σύνταξης των Α.Π.).

Η κατάρτιση ενός σωστά σχεδιασμένου Α.Π.Σ. επιχειρεί να καλύψει όλες τις εκπαιδευτικές ανάγκες και προτεραιότητες που θέτει η πολιτεία. Στις χώρες όπου η οργάνωση της εκπαίδευσης έχει επιστημονική μορφή, η διαδικασία σχεδιασμού λαμβάνει υπόψη τις ανάγκες του πληθυσμού για τον οποίο σχεδιάζεται ένα συγκεκριμένο Α.Π.

Η διαδικασία αυτή ονομάζεται "εκτίμηση των αναγκών", μέσω της οποίας εντοπίζονται και προσδιορίζονται οι ανάγκες που υπάρχουν και στη συνέχεια αποφασίζεται τι χρειάζεται για την αντιμετώπιση των αναγκών αυτών. Ο εντοπισμός, η ανάλυση και η αξιολόγηση των αναγκών, η επιλογή των λύσεων, η εφαρμογή και η αξιολόγησή τους είναι το μοντέλο του Kaufmann, γνωστό ως "συστημική προσέγγιση της εκπαίδευσης".

2.3 Τα οφέλη των εκπαιδευομένων

Τα μαθήματα που βασίζονται στα μαθησιακά αποτελέσματα επιδιώκουν να είναι πιο ολοκληρωμένα και ευέλικτα από τα παραδοσιακά μαθήματα. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί οργανώνοντας το αναλυτικό πρόγραμμα σε ξεχωριστές ενότητες και δίνοντας στους εκπαιδευτικούς ένα ρόλο στη διατύπωση και την εφαρμογή του. Ο στόχος είναι να γίνουν πιο περιεκτικοί και να δίνουν κίνητρα στους μαθητές.

Επιπλέον, τα μαθήματα που βασίζονται σε αποτελέσματα αυξάνουν την αυτονομία των μαθητών, επιτρέποντάς τους να διαμορφώσουν τις δικές τους διαδρομές και επιλογές.

2.4 Η αυτονομία του Εκπαιδευτικού

Όπως παρατηρεί ο Μαυρογιώργος (1986), τα είδη και οι μορφές θεσμικής δέσμευσης και κοινωνικού ελέγχου που ασκούν οι κεντρικές διοικήσεις σε αυστηρά καθορισμένες πολιτικές και πρακτικές για το έργο των εκπαιδευτικών θα πρέπει να εξεταστούν και να αμφισβητηθούν. Επομένως, αν κρίνουμε από τη μέχρι τώρα πρακτική εμπειρία, οι περιορισμοί και οι αντιφάσεις της εκπαιδευτικής πολιτικής δεν αφήνουν περιθώρια για τη διαμόρφωση άλλης άποψης, αλλά πιστεύουν ότι οι κυρίαρχες κοινωνικές δυνάμεις τους έχουν δημιουργήσει ένα ασφυκτικό σχοινί. Η λειτουργία της οικοδόμησης της επαγγελματικής ταυτότητας των εκπαιδευτικών.

Διαπιστώθηκε ότι παρά τη ρητορική για την επαγγελματική θέση, τη βελτίωση των προτύπων των εκπαιδευτικών και την αύξηση της επιστημονικής τους δύναμης, η πραγματικότητα ήταν αρκετά διαφορετική. Αντί να προχωρήσουμε προς την αυξημένη αυτονομία, η καθημερινή ζωή των εκπαιδευτικών στην τάξη ελέγχεται όλο και περισσότερο. Ταυτόχρονα, κυριαρχείται όλο και περισσότερο από μια διοικητική λογική που στοχεύει στον πλήρη έλεγχο της εξέλιξης της διδασκαλίας και των προγραμμάτων σπουδών. Μπορεί να γίνεται λόγος για ανάπτυξη εκπαιδευτικών, συνεργασία και «ενίσχυση», αλλά οι τάσεις που παρατηρούνται είναι προς συγκεντρωτισμό, τυποποίηση και εξ ορθολογισμό. Οι καθημερινές διδακτικές πρακτικές των εκπαιδευτικών είναι γεμάτες με παραδείγματα που καταδεικνύουν τις διττές και αντιφατικές εξελίξεις που αντιμετωπίζουν: «...όταν τους ζητείται να υιοθετήσουν την υπόθεση ότι η επαγγελματική τους κατάσταση ενισχύεται από τη

βασική εκπαίδευση, τους ζητείται να διδάξουν ταυτόχρονα όλο και περισσότερο αίθουσες διδασκαλίας, και ως εκ τούτου υπόκεινται σε νέες μορφές ελέγχου».

Οι στρατηγικές που αναπτύχθηκαν υπονομεύουν τις δυνατότητές τους επειδή αφήνουν λίγα περιθώρια για κρίση, απόφαση, συν διαμόρφωση και έλεγχο. Υποβάθμιση της διδασκαλίας, εντατικοποίηση της εργασίας, διαχωρισμός σύλληψης και εκτέλεσης, από επαγγελματικοποίηση, τμηματοποίηση, μηχανοποίηση, τυποποίηση κ.λπ. όλα επιχειρούνται ανοιχτά. Οι δάσκαλοι συχνά χάνουν όχι μόνο τον έλεγχο του σχεδιασμού των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων αλλά και την ικανότητα να αξιολογούν και να συγκρίνουν με τα πρότυπα που ορίζει η διοικητική ιεραρχία. Οι εκπαιδευτικοί δεν ευνοούνται αλλά αποκλείονται από δράσεις που στοχεύουν στην κριτική αμφισβήτηση των κοινωνικών και πολιτικών πλαισίων εκπαίδευσης, διδασκαλίας και αξιολόγησης.

Βέβαια, η διεθνής εμπειρία δείχνει ότι ο αυστηρός συγκεντρωτικός έλεγχος που απαιτούν οι αρχές έχει το αντίθετο αποτέλεσμα από τις προσδοκίες τους :αντί για επαγγελματίες που δείχνουν έντονο ενδιαφέρον για το αντικείμενο και τους στόχους τους, παράγουν αλλοτριωμένους εκτελεστές σχεδίων που έχουν εκπονηθεί από άλλους. Σύμφωνα με τον Γρόλλιο (1999), τα άκαμπτα συστήματα διαχείρισης και ελέγχου "εγγυώνται" μια ομοίμορφη υποταγή, με αποτέλεσμα οι εκπαιδευτικοί να χάνουν τις δεξιότητες, την αυτονομία, την ικανότητα και την υπερηφάνεια τους.

Η έννοια της εκπαιδευτικής αυτονομίας των εκπαιδευτικών βασίζεται στη συμμετοχή των εκπαιδευτικών στη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Οι εκπαιδευτικοί του σχολείου και της τάξης αναμένεται να έχουν ουσιαστική αυτονομία και εκτεταμένες γνώσεις σε πολύπλευρα εκπαιδευτικά θέματα, ώστε να είναι σε θέση να λαμβάνουν τις κατάλληλες διοικητικές και διδακτικές αποφάσεις.

Συνήθως, τα αιτήματα για συμμετοχή στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων συνδέονται με συνδικαλιστικά αιτήματα και αιτήματα για συμμετοχή των εκπαιδευτικών σε μακροοικονομικό επίπεδο, δηλαδή στα κρατικά κέντρα εκπαιδευτικής πολιτικής. Η συμμετοχή των εκπαιδευτικών στις επιτροπές έρευνας και λήψης αποφάσεων, στα κέντρα ανάπτυξης προγραμμάτων και στη συγγραφή σχολικών εγχειριδίων είναι ένα ήδη κατακτημένο δικαίωμα και μια αναπόσπαστη διαδικασία δημοκρατικής εκπροσώπησης.

Ωστόσο, η διαδικασία αυτή πρέπει να ενισχυθεί με τη συμμετοχή των εκπαιδευτικών στη διαδικασία λήψης αποφάσεων σε μικροεπίπεδο -εντός των σχολικών μονάδων και των τάξεων. Όπως έχει ήδη αναφερθεί, αυτή η συμμετοχή από διοικητικής πλευράς θεσμοθετείται μέσω της λειτουργίας των συνδικάτων των εκπαιδευτικών. Ωστόσο, από καθαρά παιδαγωγική άποψη, δηλαδή σε σχέση με την τάξη, η συμμετοχή παραμένει ανύπαρκτη. Η πρόκληση είναι επομένως να επανεξεταστεί ο ρόλος των εκπαιδευτικών ως φορέων λήψης αποφάσεων σε μικροεπίπεδο. Ένας σημαντικός τομέας στον οποίο αναφέρεται αυτός ο νέος ρόλος των εκπαιδευτικών στο τοπικό και παγκόσμιο πλαίσιο είναι ο τομέας της ανάπτυξης των προγραμμάτων σπουδών.

Η εφαρμογή τυποποιημένων ΑΠ σε διαφορετικά σχολεία και τάξεις μεικτών ικανοτήτων είναι γενικά αποδεκτό ότι περιορίζει την ευελιξία και την ικανότητα ανταπόκρισης στις διαφορετικές ανάγκες. Θα ήταν ασφαλώς παράδοξο να μιλάμε για ίσες εκπαιδευτικές ευκαιρίες και δημοκρατική εκπαίδευση όταν κάθε εκπαιδευτικός δεν μπορεί να αναπτύξει ένα πρόγραμμα σε μικροεπίπεδο, δηλαδή σε μια συγκεκριμένη τάξη.

Στο μικροεπίπεδο, δηλαδή στο επίπεδο του σχολείου ή της τάξης, ο ρόλος του εκπαιδευτικού ως φορέα ανάπτυξης προγραμμάτων συνδέεται με τις παιδαγωγικές ρίζες του επαγγέλματος. Ακόμα και ο τρόπος εκπαίδευσης και κατάρτισης των εκπαιδευτικών πρέπει να προσαρμοστεί ανάλογα, ώστε ο κάθε εκπαιδευτικός να μπορεί να αναπτύξει τις κατάλληλες στάσεις συνεργασίας και δημιουργικής επικοινωνίας με τους εκπαιδευτικούς του σχολείου του, προκειμένου να αναζητήσει και να λάβει τις σωστές αποφάσεις. (Μαίρη Ιωαννίδου- Κουτσελίνη, Λευκωσία 2001).

2.4.1 Η εμπλοκή του εκπαιδευτικού στο αναλυτικό πρόγραμμα

Η σύγχρονη πραγματικότητα έχει ωθήσει στην ανάγκη επαναπροσδιορισμού του ρόλου του εκπαιδευτικού. Από τη μία πλευρά, ο ρόλος του εκπαιδευτικού ως φορέα πληροφοριών αρχίζει να επανεξετάζεται-από την άλλη, η ιδέα της παιδαγωγικής αυτονομίας αρχίζει να συζητείται σοβαρά. Αυτή η αυτονομία, σε σχέση με το πρόγραμμα σπουδών, μας θέτει δύο ερωτήματα: α) Σε ποιο βαθμό οι εκπαιδευτικοί μπορούν να ενεργήσουν ως φορείς ανάπτυξης και μεταρρύθμισης του προγράμματος σπουδών και β) Σε ποιο βαθμό οι εκπαιδευτικοί μπορούν να παρέμβουν στο (αρχικό) πρόγραμμα σπουδών;

Η απάντηση και στις δύο ερωτήσεις θα ήταν: σε κάποιο βαθμό. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι οι εκπαιδευτικοί εφαρμόζουν το πρόγραμμα σπουδών στις δικές τους τάξεις. Στην πραγματικότητα, δεδομένου ότι το επίσημο πρόγραμμα σπουδών που αναπτύσσεται από διάφορους κρατικούς φορείς απέχει πολύ από το κατακτημένο πρόγραμμα σπουδών, δηλαδή το πρόγραμμα σπουδών που σχετίζεται με αυτό που πραγματικά μαθαίνουν τα παιδιά(π.χ. άγχος, φόβος, αποξένωση ,απόρριψη κ.λπ.),κατά τη διαδικασία εφαρμογής του προγράμματος σπουδών από τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς, αυτό που πραγματικά συμβαίνει στην τάξη είναι καθοριστικής σημασίας. Το επίσημο πρόγραμμα σπουδών μπορεί να στοχεύει στο να βοηθήσει τους μαθητές να κατανοήσουν και να τους αρέσει η μαθηματική γνώση, αλλά στην πραγματικότητα πολλοί μαθητές γίνονται μαθηματικοφοβικοί.

Η γενική κριτική του τεχνοκρατικού μοντέλου σχεδιασμού και αξιολόγησης των προγραμμάτων σπουδών μας οδήγησε να σκεφτούμε σοβαρά το θέμα της συμμετοχής των εκπαιδευτικών. Η γνώση και η εμπειρία που αποκτάται από την καθημερινή εργασία στην τάξη είναι ζωτικής σημασίας τόσο στα αρχικά στάδια του σχεδιασμού όσο και στη διαδικασία αξιολόγησης.

Όσον αφορά τη δυνατότητα των εκπαιδευτικών να παρεμβαίνουν στο πρόγραμμα σπουδών, το ζήτημα αυτής της συμμετοχής φαίνεται πιο ρεαλιστικό στην περίπτωση των προγραμμάτων σπουδών ανοικτού τύπου (προγράμματα που εκπονούνται από ειδικούς, αλλά στα οποία δίνεται στους εκπαιδευτικούς ένα γενικό πλαίσιο ,δηλαδή γενικές οδηγίες, και ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες της τάξης και του σχολείου, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να παρεμβαίνουν σε θέματα όπως το περιεχόμενο και οι μέθοδοι διδασκαλίας).

Ο συγγραφέας έχει αποκτήσει μεγάλη εμπειρία στην εφαρμογή ανοικτών προγραμμάτων σπουδών(μέσω μεταπτυχιακών σπουδών και συμμετοχής σε διάφορα ερευνητικά προγράμματα στις ΗΠΑ, όπου ο σχεδιασμός των προγραμμάτων σπουδών είναι αποκλειστικά θεμάτων εκπαιδευτικών περιφερειών και των συγκεκριμένων σχολείων)και έχει διαπιστώσει ότι Επομένως, είναι απαραίτητο να είμαστε πολύ προσεκτικοί, έμπειροι και γνώστες και να καταβάλλουν με συνεχείς προσπάθειες για τη σύνδεση της θεωρίας με την πράξη.

Αν θέλουμε πραγματικά οι εκπαιδευτικοί να συμμετέχουν στη διαδικασία σχεδιασμού και αξιολόγησης των προγραμμάτων σπουδών, τόσο η αρχική εκπαίδευση

των εκπαιδευτικών όσο και η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών πρέπει να στηριχθούν σε νέα θεμέλια. Ένα βασικό μάθημα "Εισαγωγή στη θεωρία των αναλυτικών προγραμμάτων" σίγουρα δεν είναι αρκετό. Ούτε η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών θα πρέπει να θεωρείται ως μια διαδικασία όπως η υπηρεσία αυτοκινήτων. Οπωσδήποτε πρέπει να μειωθεί ο διδακτικός φόρτος, καθώς οι εκπαιδευτικοί θα ασχολούνται και με άλλες δραστηριότητες, και επομένως πρέπει να αλλάξει και η εσωτερική οργάνωση των σχολείων. Αυτά βοηθούν να κατανοήσουμε γιατί δεν είναι εύκολο να επιφέρουμε ουσιαστικές αλλαγές που εμπλέκουν τους εκπαιδευτικούς στη διαδικασία ανάπτυξης και αξιολόγησης του προγράμματος σπουδών. Βοηθούν, ωστόσο, να κατανοήσουμε τις δυσκολίες στην επίτευξη μιας γενικής και ουσιαστικής μεταρρύθμισης του προγράμματος σπουδών (Μπαγάκης, 2004).

2.5 Η έννοια της αξιολόγησης των αναλυτικών προγραμμάτων

Κάθε σοβαρή προσπάθεια εξυπηρετεί έναν σκοπό. Η εκπαίδευση έχει και έναν σκοπό. Πρέπει λοιπόν να οργανωθεί, να προγραμματιστεί, να αξιολογηθεί και να βελτιωθεί. Οι ορισμοί της αξιολόγησης επηρεάζονται από προσωπικές προοπτικές, προσωπικές σκέψεις και επιστημονική εμπειρία.

Όταν μιλάμε για αξιολόγηση, εννοούμε την αξιολόγηση της αξίας ενός προγράμματος με βάση κριτήρια που ιεραρχούνται σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση. Οι ειδικοί ελέγχουν εάν μια συγκεκριμένη πρόταση είναι χωρίς προβλήματα στην πράξη και έχει την απαιτούμενη αποτελεσματικότητα. Στόχοι και στόχοι είναι τα αναμενόμενα αποτελέσματα της διδασκαλίας και της μάθησης, είναι οι ερευνητικές υποθέσεις για την ανάλυση του εάν, πώς και σε ποιο βαθμό θα επιτευχθούν και θα επαληθευτούν.

Μια άλλη πτυχή της αξιολόγησης είναι ότι είναι μια διαδικασία εντοπισμού πιθανών εναλλακτικών λύσεων για τη διευκόλυνση της λήψης αποφάσεων. Σύμφωνα με τον Stufflebeam-Webster, η αξιολόγηση είναι ένα σύνολο διαδικασιών που σχεδιάζονται και εφαρμόζονται για να βοηθήσουν ένα «κοινό» να κρίνει και να ενισχύσει την αξία των επιδιωκόμενων εκπαιδευτικών στόχων και τα μέσα για την επίτευξη αυτών των στόχων.

Η αξιολόγηση του προγράμματος ανάλυσης χωρίζεται σε δύο μέρη:

I. Έλεγχος της επίτευξης στόχων και στόχων, δηλαδή των αλλαγών που επιφέρει η το αναλυτικό πρόγραμμα στη συμπεριφορά των μαθητών.

Όσο πιο σαφής και συγκεκριμένος είναι ο στόχος, τόσο πιο εύκολο είναι να αξιολογηθεί. Υπάρχουν τομείς όπου οι αλλαγές συμπεριφοράς είναι δύσκολο να μετρηθούν, για παράδειγμα είναι δύσκολο να εξεταστεί η ετοιμότητα ενός μαθητή για μάθηση ή το ενδιαφέρον του για ένα συγκεκριμένο διδακτικό αντικείμενο. Στόχοι που δημιουργούν προβλήματα ελέγχου

Το ζήτημα της μεθόδου ελέγχου σχετίζεται άμεσα με το ζήτημα της δυνατότητας ελέγχου του στόχου. Αυτά μπορεί να είναι:

Ωστόσο, οι προφορικές εξετάσεις στερούνται αντικειμενικότητας.

Η γραπτή εξέταση θέτει τις ίδιες απαιτήσεις σε όλους τους μαθητές και στερείται αντικειμενικότητας, αξιοπιστίας και εγκυρότητας.

Παρατηρήστε τη συμπεριφορά των μαθητών για μεγάλο χρονικό διάστημα. Ωστόσο, πάσχει και από θέματα αντικειμενικότητας.

Διάφορες δοκιμές συμπληρώνουν τις παραπάνω μεθόδους. Μπορεί να είναι ευκαιριακό ή συμβιβαστικό. Έχουμε συγκριτικά τεστ, των οποίων ο κύριος σκοπός είναι να συγκρίνουν τις επιδόσεις των μαθητών και να τους διαχωρίσουν με βάση αυτές τις επιδόσεις και στη συνέχεια να πραγματοποιήσουν κοινωνική επιλογή, και τυποποιημένα τεστ, τα οποία συγκρίνουν τις επιδόσεις των μαθητών με πρότυπα. Ενδιαφέρεται για το αν και σε ποιο βαθμό οι μαθητές επιτυγχάνουν τους στόχους τους. Ωστόσο, είναι αδύνατο για τη δοκιμή να ελέγξει την επίτευξη όλων των στόχων.. Έλεγχος άλλων τομέων του προγράμματος ανάλυσης. Με άλλα λόγια, ελέγξτε την επάρκεια του περιεχομένου, τις μεθοδολογικές διαδικασίες διδασκαλίας και τις μεθόδους αξιολόγησης.

2.5 1 Λειτουργίες της αξιολόγησης

Η κύρια λειτουργία της αξιολόγησης είναι να παρέχει ανατροφοδότηση κατά την εφαρμογή του σχεδίου ανάλυσης, να συλλέγει δεδομένα και πληροφορίες και να προσδιορίζει την αναγκαιότητα και τη δυνατότητα συγκεκριμένων βελτιώσεων του AP σε αυτή τη βάση.

Η επόμενη συνάρτηση που αξιολογείται είναι η συνάρτηση αποτελεσματικότητας. Οι ειδικοί που προετοιμάζουν ή αναθεωρούν το A.P. Θα πρέπει πάντα να αιτιολογούν τις επιλογές και τις απόψεις τους.

Η τελική λειτουργία είναι η νομιμοποίηση. Μέσω της αξιολόγησης, συλλέγετε δεδομένα και πληροφορίες που αποτελούν τη βάση που χρειάζονται για αποφάσεις σχετικά με το σχεδιασμό και την υλοποίηση του Α.Ρ. Δεδομένου ότι δεν υπάρχουν αξιόπιστα πρότυπα, αυτά τα δεδομένα νομιμοποιούν τη συγκεκριμένη επιλογή.

2.5.2 Είδη αξιολόγησης

Το είδος της αξιολόγησης εξαρτάται από τις διαφορετικές απαιτήσεις του τομέα της Ε.Π., των χρηστών και των χρηστών της αξιολόγησης.

- i. **Μικρό-αξιολόγηση:** πρόκειται για μια διαδικασία αξιολόγησης μεμονωμένων ενοτήτων του προγράμματος ανάλυσης. Πραγματοποιείται στο πλαίσιο της καθημερινής διδασκαλίας από εκπαιδευτικούς και μαθητές, αλλά μπορεί επίσης να πραγματοποιηθεί από εμπειρογνώμονες. Είναι χρήσιμη επειδή συμβάλλει στη βελτίωση της διδακτικής πρακτικής και αντανακλάται στη συνολική αξιολόγηση. Αναφέρεται στο παρόν και είναι βραχυπρόθεσμη.
- ii. **Μακρο-αξιολόγηση:** πρόκειται για αξιολόγηση του προγράμματος σπουδών στο σύνολό του και των επιπτώσεών του στους διάφορους μαθητές και στο σύνολο των μαθητών. Είναι προοπτική και μακροπρόθεσμη.
- iii. **Εσωτερική αξιολόγηση:** Εσωτερική αξιολόγηση :πραγματοποιείται από επαγγελματίες που συμμετέχουν στη δημιουργία του προγράμματος ανάλυσης.
- iv. **Στην εξωτερική αξιολόγηση,** ο αξιολογητής είναι ανεξάρτητο πρόσωπο και δεν γνωρίζει τους στόχους του προγράμματος ανάλυσης ,γεγονός που μπορεί να οδηγήσει στην ανακάλυψη απρόβλεπτων αποτελεσμάτων του προγράμματος ανάλυσης.
- v. **Διαμορφωτική:** σκοπός της είναι να παρέχει ανατροφοδότηση και να συλλέγει πληροφορίες που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τη βελτίωση του αρχικού προγράμματος .Θα διεξαχθεί κατά τη φάση του σχεδιασμού και της ανάπτυξης του προγράμματος και θα διεξαχθεί κυρίως μέσω της πειραματικής εφαρμογής του προγράμματος.
- vi. **Τελική :**Διεξάγεται άμεσα και ο σκοπός της είναι συγκριτικός. Πραγματοποιείται μετά από μεγάλο χρονικό διάστημα εφαρμογής του Προγράμματος και αποσκοπεί στη συνολική αξιολόγηση του κατά πόσο επιτεύχθηκαν οι στόχοι του και στην από κοινού αξιολόγηση άλλων παραγόντων που σχετίζονται με τη λειτουργικότητά του ,ενώ χρησιμεύει για

την ενημέρωση της λήψης αποφάσεων σχετικά με την εφαρμογή του Προγράμματος ανάλυσης, δηλαδή τη λειτουργία "εγκυρότητας".

- vii. **Διαγνωστική:** Αυτή επιδιώκει να προσδιορίσει τι υπάρχει και τι πρέπει να δημιουργηθεί ως βάση για την Α.Ε .και καθορίζει επίσης ποιες ανάγκες πρέπει να καλύψει το πρόγραμμα.

Οι παραπάνω τύποι διαφέρουν μεταξύ τους ως προς το χρόνο, το σκοπό και τις μεθόδους που χρησιμοποιούνται .Η παραπάνω διάκριση χρονολογείται από τον M. Scriven, αλλά διαδόθηκε από τον B. Bloom και τους συνεργάτες του.

Σχετικές με τα παραπάνω είναι και οι διακρίσεις του A.V. Kelly.

i. Κατά τη διάρκεια του προγράμματος - λαμβάνει χώρα κατά τη διάρκεια της υλοποίησης του προγράμματος και σκοπός της είναι η ανατροφοδότηση.

II. Post- course-λαμβάνει χώρα σε προχωρημένο στάδιο της υλοποίησης και σκοπός του είναι ο συνολικός έλεγχος του προγράμματος.

III. Pre course :Σκοπός του είναι να επεκταθεί στο κατά πόσο οι στόχοι του προγράμματος που καθοδηγούν τις εκπαιδευτικές δραστηριότητες είναι κατάλληλοι, κατά πόσο οι εμπειρίες που προσφέρονται στους μαθητές έχουν εκπαιδευτική αξία, κατά πόσο το ίδιο το πρόγραμμα είναι καλό ή αποτελεσματικό στην επίτευξη των στόχων του.

Σύμφωνα με τον Alkin, υπάρχουν οι ακόλουθες διακρίσεις, οι οποίες μάλλον ταυτίζονται με τα στάδια της αξιολόγησης του προγράμματος

"**Αξιολόγηση συστημάτων**" :ο σκοπός της είναι παρόμοιος με αυτόν της διαγνωστικής αξιολόγησης. Αναφέρεται στην προκαταρκτική διαδικασία σχεδιασμού του προγράμματος.

"**Σχεδιασμός του προγράμματος**" .Ελέγχει αν το σχέδιο αυτό διαθέτει όλες τις απαραίτητες προϋποθέσεις για την επίτευξη των επιδιωκόμενων στόχων και αν έχουν ληφθεί υπόψη τα στοιχεία που εντοπίστηκαν στην προηγούμενη αξιολόγηση.

"**Αξιολόγηση της διαδικασίας**": αναφέρεται στις διαδικασίες που πραγματοποιούνται για την υλοποίηση του προγράμματος.

'Αξιολόγηση βελτίωσης του προγράμματος': αποσκοπεί στη συλλογή στοιχείων από την εφαρμογή του προγράμματος με στόχο τη βελτίωση του προγράμματος.

"Πιστοποίηση προγράμματος". Επιδιώκει να διαπιστώσει αν το πρόγραμμα που εφαρμόζεται παράγει τα ίδια ή καλύτερα αποτελέσματα με άλλα προγράμματα.

2.6 Η αναμόρφωση του αναλυτικού προγράμματος σπουδών

Η διαδικασία της αρχικής σύνταξης και της επακόλουθης βελτίωσης και αναθεώρησης του προγράμματος ανάλυσης πραγματοποιείται συνήθως σε διάφορα επίπεδα. Ανάλογα με το εκάστοτε επίπεδο καθορίζεται και η δεσμευτικότητα του τελικού προϊόντος (Βρεττός κ.α., 1997).

Δεν χρειάζεται να συζητήσουμε περαιτέρω ότι η μεταρρύθμιση των προγραμμάτων σπουδών αποτελεί πρόκληση. Η μμεταρρύθμιση είναι επειγόντως αναγκαία λόγω των προβλημάτων που αναφέρθηκαν παραπάνω. Ωστόσο, το γεγονός ότι η ίδια η διαδικασία της μεταρρύθμισης δεν είναι εύκολο να επιτευχθεί κάνει κάποιον να συνειδητοποιήσει ότι η διαδικασία αυτή αποτελεί ένα επιπλέον πρόβλημα.

Ο πρώτος λόγος είναι ο σκοπός της μεταρρύθμισης. Για ποιο λόγο επιδιώκεται η μεταρρύθμιση; Τι θέλουμε να αναθεωρήσουμε και να αλλάξουμε στο πρόγραμμα σπουδών; Η μεταρρύθμιση για χάρη της μεταρρύθμισης και μόνο δεν είναι σαφώς επαρκής. Φυσικά, μπορεί να ακούγεται περιττό να ρωτάμε τι θέλουμε να αναθεωρήσουμε και να αλλάξουμε: οι στόχοι, το περιεχόμενο ,η παιδαγωγική και οι μέθοδοι αξιολόγησης είναι σαφώς τα στοιχεία στα οποία θα επικεντρωθεί η διαδικασία μεταρρύθμισης. Καθώς τα στοιχεία αυτά συνδέονται άμεσα μεταξύ τους, η εστίαση σε αυτά τα στοιχεία λύνει το πρόβλημα της μεταρρύθμισης. Δυστυχώς, όμως, λόγω της πολυπλοκότητας του εκπαιδευτικού συστήματος (που είναι ο δεύτερος λόγος),πρέπει να ληφθούν υπόψη όχι μόνο το πρόγραμμα σπουδών αλλά και άλλες διαστάσεις και άλλες πτυχές εντός του εκπαιδευτικού συστήματος. Με άλλα λόγια, προκειμένου να μεταρρυθμιστεί το πρόγραμμα σπουδών, δεν αρκεί να μεταρρυθμιστεί μόνο το πρόγραμμα σπουδών. Πολλές μεταρρυθμίσεις αποτυγχάνουν επειδή επικεντρώνονται μόνο σε αυτό που θέλουν να μεταρρυθμίσουν, χωρίς να λαμβάνουν υπόψη ολόκληρο το σύστημα. Επομένως, για να είναι επιτυχείς οι μεταρρυθμίσεις, πρέπει να εξετάζουν τις αρχικές προθέσεις του κράτους, την οργάνωση του εκπαιδευτικού συστήματος

και της σχολικής διοίκησης, τα σχολικά εγχειρίδια, την εκπαίδευση και κατάρτιση των εκπαιδευτικών και φυσικά το ίδιο το πρόγραμμα σπουδών.

Είναι σαφές ότι μια τέτοια συστηματική προσέγγιση απαιτεί συνεργασία σε όλα τα επίπεδα της εκπαίδευσης, καθώς και οριζόντια επικοινωνία. Βέβαια, αφού συζητήθηκαν οι δύο κύριοι λόγοι για τους οποίους η μεταρρύθμιση του προγράμματος σπουδών είναι μια δύσκολη διαδικασία-οι στόχοι της ίδιας της μεταρρύθμισης και η πολυπλοκότητα του εκπαιδευτικού συστήματος- θα πρέπει να επισημανθεί ότι το πρώτο βήμα θα πρέπει να είναι τα ίδια τα άτομα να αναθεωρήσουν και να αλλάξουν τον τρόπο σκέψης τους.

2.6.1 Στόχοι των νέων Αναλυτικών Προγραμμάτων Σπουδών

Τα νέα Α.Π πρέπει να στοχεύουν στο να:

- να επιδιώκει την ισόρροπη συναισθηματική, πνευματική και σωματική ανάπτυξη των μαθητών, επανεξετάζοντας τα ποιοτικά χαρακτηριστικά της εκπαίδευσής τους. Ο στόχος αυτός μπορεί να επιτευχθεί με την εισαγωγή δραστηριοτήτων που προάγουν την αυτογνωσία, την αυτενέργεια, την υπευθυνότητα, τη δημοκρατική συνείδηση, τη διαλεκτική ικανότητα και τη συνεργασία, καθώς και μέσω μιας ποικιλίας διδακτικών και εκπαιδευτικών μεθόδων, όπως ο σεβασμός της διαφορετικότητας, η ανακαλυπτική μάθηση, η ανάπτυξη μεταγνωστικών δεξιοτήτων, η κριτική σκέψη, η φαντασία, η εξερεύνηση και η χρήση των πόρων, οι δεξιότητες λήψης αποφάσεων, ευαισθητοποίηση σε κοινωνικά ζητήματα, ανθρωπιστικές αρχές και αξίες,
- Ανάπτυξη της ικανότητας εφαρμογής γνώσεων και επίλυσης προβλημάτων σε αυθεντικά περιβάλλοντα,
- την ανάπτυξη της ικανότητας κάθε ατόμου να προσεγγίζει κριτικά και να χρησιμοποιεί τις νέες τεχνολογίες της πληροφορίας και της επικοινωνίας,
- δημιουργία των προϋποθέσεων για κάθε άτομο να συμμετέχει στη δια βίου μάθηση ("μαθαίνω πώς να μαθαίνω", αυτοκατευθυνόμενη μάθηση, επίλυση προβλημάτων κ.λπ.)
- Η χρήση ποσοτικών και ποιοτικών μεθόδων αξιολόγησης (π.χ. χαρτοφυλάκια μαθητών, χαρτοφυλάκια ευρωπαϊκών γλωσσών) που παρέχουν

ανατροφοδότηση σχετικά με την επίτευξη των μαθησιακών στόχων και τη βελτίωση της διδακτικής πρακτικής,

- Διατήρηση της κοινωνικής συνοχής με την παροχή ίσων ευκαιριών και την καλλιέργεια κοινών στάσεων και αξιών,
  - διατηρούν την εθνική ταυτότητα και ενισχύουν την πολιτιστική συνείδηση, καλλιεργώντας παράλληλα την ευρωπαϊκή ιθαγένεια, παρέχοντας ευκαιρίες ισότητας και καλλιεργώντας κοινές στάσεις και αξίες, και
  - Οι σκοποί και οι στόχοι του ΑΠΣ θα πρέπει να αποσκοπούν στην ισόρροπη και αρμονική ανάπτυξη στον γνωστικό, συναισθηματικό και ψυχοκινητικό τομέα και θα πρέπει να αποτελούν τη γενική βάση του εκπαιδευτικού σχεδίου.
-
- Τα ΑΠΣ πρέπει να λαμβάνουν υπόψη
  - Την ποικιλομορφία του μαθητικού πληθυσμού όσον αφορά τα πολιτιστικά, οικονομικά, κοινωνικά και γεωγραφικά χαρακτηριστικά,
  - τις ατομικές διαφορές, τα ενδιαφέροντα και το ιδιαίτερο κοινωνικό και πολιτισμικό περιβαλλόντων μαθητών,
  - προηγούμενες εκπαιδευτικές εμπειρίες-και την υποστήριξη της προοδευτικής ανάπτυξης των γνώσεων από τάξη σε τάξη και από ενότητα σε ενότητα.

Πρέπει επίσης :να διασφαλίζει την ομαλή μετάβαση από τη μία τάξη στην άλλη, με βάση μια ενιαία φιλοσοφία που λαμβάνει υπόψη τη σχέση μεταξύ της ανώτερης δευτεροβάθμιας και της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης-να υποστηρίζει την ποικιλομορφία των πηγών μάθησης και να προωθεί την ενεργό, συμμετοχική και διαδραστική μάθηση-παράλληλα θεσμοθετημένους μηχανισμούς για τη διαχείριση και την έγκριση των πηγών μάθησης και παρέχουν πρόσβαση σε ποικίλες πηγές(π.χ. διαδίκτυο, ηλεκτρονικές βιβλιοθήκες, βιβλιοθήκες κ.λπ. ά.),δημιουργώντας κίνητρα μάθησης για τους μαθητές και ευκαιρίες για καινοτόμες δράσεις για τους εκπαιδευτικούς, επιτρέποντας την ανάπτυξη δραστηριοτήτων που λαμβάνουν υπόψη τα ενδιαφέροντα των μαθητών σε ορισμένα μαθήματα(δημιουργία ζωνών πολιτισμού και δραστηριοτήτων σε όλη τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και επιλεγμένων μαθημάτων στο πλαίσιο της ολόημερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης),αυτονομία στο έργο των εκπαιδευτικών και κριτικός αναστοχασμός ενίσχυση και μετατόπιση της εστίασης της

διδασκαλίας και της μάθησης προς μια πιο ευέλικτη προσέγγιση του αντικειμένου. Το νέο αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών προσδιορίζει τις γνώσεις που απαιτούνται για τους μαθητές, προσδιορίζει σε ποιους τομείς οι μαθητές μπορούν να χρησιμοποιήσουν τις γνώσεις τους και με ποιους τρόπους μπορούν να αναπτύξουν μια θετική στάση απέναντι στη μάθηση, περιορίζει την ποσότητα της ύλης για την επίτευξη μιας πιο ουσιαστικής κατανόησης και τις πραγματικές και ουσιαστικές ανάγκες της καθημερινής ζωής σε σχέση με την παρεχόμενη εκπαίδευση. Θα πρέπει να γίνουν πιο σχετικές. Για το σκοπό αυτό, τα υποχρεωτικά και τα κατ' επιλογήν μαθήματα θα πρέπει να επαναπροσδιοριστούν, επιτρέποντας τη διάχυση του μαθησιακού περιεχομένου με βάση τις αρχές της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης και την προώθηση της εκπαίδευσης για την ειρήνη, της βιώσιμης ανάπτυξης, της ισότητας των φύλων, της τοπικής ιστορίας, της εκπαίδευσης στην υγεία, της εκπαίδευσης στον καταναλωτή, της εκπαίδευσης στην επιχειρηματικότητα κ.λπ. γενικά αποδεκτούς κανόνες σχέσεων και συμπεριφοράς στο πνεύμα της φιλίας και του αμοιβαίου σεβασμού.

Κεφάλαιο 3^ο

Βιβλιογραφική επισκόπηση

3.1 Η εξέλιξη των αναλυτικών προγραμμάτων από την δεκαετία του 1980 μέχρι σήμερα.

Η μεταρρύθμιση της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στην Ελλάδα πραγματοποιήθηκε μετά την ανεξαρτησία, αρχικά με στόχο την εξάλειψη του συγκεντρωτισμού του εκπαιδευτικού συστήματος. Η ελληνική εκπαίδευση προσπαθεί να ακολουθήσει τις παιδαγωγικές εξελίξεις άλλων ευρωπαϊκών χωρών στον θεσμικό της μετασχηματισμό και έχει αρχίσει δειλά-δειλά να ενισχύει τις προσπάθειές της σε περιφερειακό επίπεδο και στο πλαίσιο των διαφόρων εκπαιδευτικών βαθμίδων. Προσπαθεί επίσης να διευρύνει το πρόγραμμα σπουδών της προς ένα περισσότερο μαθητοκεντρικό περιεχόμενο και διδασκαλία. Υπάρχει όμως συνέχεια στην πρόθεση της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης ώστε να διασφαλιστεί ότι οι προσπάθειες για την αποκέντρωση της εκπαίδευσης και την απελευθέρωσή της από τα δεσμά του Υπουργείου Παιδείας θα είναι επιτυχείς;

Οι εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις στην Αγγλία στοχεύουν ασφαλώς στην προώθηση της εκπαίδευσης, αλλά σε αντίθεση με την Ελλάδα, στοχεύουν στη μείωση της αποκέντρωσης και της παιδαγωγικής ελευθερίας των εκπαιδευτικών κατά την άσκηση των διδακτικών τους καθηκόντων, η οποία ήταν συνήθης πρακτική τα τελευταία 30 χρόνια και η οποία συνέβαλε στην "πτώση" των επιδόσεων των μαθητών στα μαθήματα. Κρίνεται ότι αυτά έχουν συμβάλει στην "πτώση" των επιδόσεων των μαθητών στο μάθημα. Μια παγκόσμια σύγκριση των επιδόσεων των μαθητών έδειξε ότι οι μαθητές στο Ηνωμένο Βασίλειο δεν είναι αρκετά ανταγωνιστικοί σε σύγκριση με τους μαθητές σε άλλες ανεπτυγμένες και βιομηχανικές χώρες.

Είναι επομένως ενδιαφέρον να συγκρίνουμε αυτές τις μεταρρυθμίσεις, ιδίως όταν προσπαθούμε να μετατοπίσουμε την εστίαση από τη μία χώρα στην άλλη. Το παρόν έγγραφο παρουσιάζει τις συγκεκριμένες δράσεις των μεταρρυθμιστικών επεισοδίων και στις δύο χώρες και την αιτιολόγησή τους με βάση το πλαίσιο της κάθε χώρας και επιχειρεί να εξετάσει κριτικά τις δράσεις της κάθε χώρας.

Το 1983 (Υπουργός Παιδείας ήταν ο Α. Κακλαμάνης) ψηφίστηκε ο νόμος 1404,καταργήθηκε το ΚΑΤΕΕ και θεσμοθετήθηκε το ΤΕΙ. Γράφτηκαν νέα εγχειρίδια για μαθητές και εκπαιδευτικούς και νέα προγράμματα σπουδών για την πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση-μεταξύ 1982 και 1985 εκδόθηκαν συνολικά 110 νέα εγχειρίδια, από την πρωτοβάθμια έως την τριτοβάθμια εκπαίδευση-το 1983 λειτούργησαν 220 προπαρασκευαστικά κέντρα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης για νέους που είχαν αποτύχει στις εισαγωγικές εξετάσεις για την τριτοβάθμια εκπαίδευση και επιθυμούσαν να ξανά προσπαθήσουν. Οι εισαγωγικές εξετάσεις στο λύκειο καταργήθηκαν και το σύστημα εισαγωγής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση άλλαξε.

3.1.1 Εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις στη δεκαετία του 1980

Από τα σημαντικότερα μεταρρυθμιστικά μέτρα που σχετίζονται με την παρούσα μελέτη και βασίζονται στους παραπάνω θεματικούς άξονες, μπορούν να θεωρηθούν τα ακόλουθα

ι. οι στόχοι της σχολικής εκπαίδευσης

ι. Ο γενικός στόχος της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης είναι να συμβάλει στην ολιστική, αρμονική και ισόρροπη ανάπτυξη των πνευματικών και ψυχικών ικανοτήτων των μαθητών, επιτρέποντάς τους έτσι να εξελιχθούν σε ολοκληρωμένες προσωπικότητες και να ζήσουν δημιουργικά, ανεξάρτητα από το φύλο και την καταγωγή τους(για την περαιτέρω αποσαφήνιση αυτού του στόχου. (Νομοθετική εφημερίδα,αριθ.167/1985,αριθ.1).

II. Δομή της εκπαίδευσης

- I. Η ίδρυση του Ενιαίου Πολυκλαδικού Λυκείου (νόμος1566/85) (Μπουζάκη, 2001).Αυτό είχε ως στόχο να ενσωματώσει τη γενική εκπαίδευση με την τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση, προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι της τότε Εθνικής Αναπτυξιακής Στρατηγικής(ibid.1999).
- II. Την ίδρυση μεταδευτεροβάθμιων προπαρασκευαστικών κέντρων ως αντισταθμιστικών παιδαγωγικών ιδρυμάτων(Μπουζακη,1999).

III)Θεσμικοί θεσμοί(για την οργάνωση και τη διαχείριση στην εκπαίδευση)

- i. Τα όργανα διοίκησης των σχολείων πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ορίζονται ως ο διευθυντής, ο υποδιευθυντής και ο σύλλογος διδασκόντων (νόμος1566/85).
- ii. Η επανίδρυση του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου για την επιστημονική έρευνα και τη μελέτη διαφόρων θεμάτων που αφορούν την πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, για τη διαμόρφωση και το σχεδιασμό εκπαιδευτικών πολιτικών, για την παρακολούθηση της ανάπτυξης της εκπαιδευτικής τεχνολογίας και για τη διαμόρφωση και εφαρμογή προγραμμάτων επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών (Ν. 1566/85).
- iii. Την καθιέρωση του δημοκρατικού σχεδιασμού μέσω της θεσμοθέτησης θεσμών δημόσιας συμμετοχής, όπως το Εθνικό Συμβούλιο Παιδείας (ΕΣΠ), τα νομαρχιακά συμβούλια, τα δημοτικά συμβούλια, τα νομαρχιακά και δημοτικά συμβούλια εκπαίδευσης, οι σχολικές επιτροπές, τα σχολικά συμβούλια ,οι σχολικές επιτροπές εκπαίδευσης και οι οργανώσεις γονέων (Ν. 1566/85).

IV. Περιεχόμενο μάθησης(αναλυτικά προγράμματα, σχολικά βιβλία, μέθοδοι διδασκαλίας)

- i. Καθιέρωση της πρώτης γλώσσας ως επίσημης γλώσσας της χώρας και του μόνο-γλωσσικού συστήματος (1982)
- ii. καθιέρωση των ξένων γλωσσών από το δημοτικό σχολείο (νόμος1566/85) (Μπουζακη et al, 2001).
- iii) Ενίσχυση της εκπαίδευσης για ειδικές ανάγκες(νόμος1566/85),μαζί με μαθήματα μουσικής, γυμναστικής και τέχνης στα δημοτικά σχολεία
- iv. Την δημιουργία νέων σχολικών βιβλίων για μαθητές και εκπαιδευτικούς, καθώς και ενός νέου προγράμματος σπουδών στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση (Μπουζάκη, 1999).

V. Αξιολόγηση (μαθητές και εκπαιδευτικοί)

- i. Κατάργηση της θέσης του γενικού διευθυντή και επόπτη της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, της δευτεροβάθμιας γενικής εκπαίδευσης και της δευτεροβάθμιας τεχνικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης (Ν. 1232/82).
- ii. την καθιέρωση σχολικών συμβούλων με αποστολή την επιστημονική και παιδαγωγική καθοδήγηση των εκπαιδευτικών και τη συμμετοχή τους στην αξιολόγηση και την επιμόρφωσή τους, μετά την κατάργηση της θέσης του επόπτη πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (Ν. 1304/82).
- iii. η αξιολόγηση των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων των εκπαιδευτικών γίνεται από τον διευθυντή του σχολείου και τον σχολικό σύμβουλο (νόμος 1566/85).

VI. εκπαίδευση και κατάρτιση των εκπαιδευτικών

- i) Κατάργηση των παιδαγωγικών ακαδημιών και των νηπιαγωγείων, ενσωμάτωση της εκπαίδευσης των δασκάλων και των νηπιαγωγών στα πανεπιστήμια (Ν. 1268/82).
- i. καθιέρωση της μαζικής εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών (νόμος 1566/85) με οργανωτική δομή τα Περιφερειακά Κέντρα Επιμόρφωσης (ΠΕΚ) (Μπουζακη et al).

Τα παραπάνω σημεία δείχνουν ότι στη δεκαετία του 1980 προωθήθηκαν δραστηριότητες για την προσαρμογή της χώρας στα διεθνή πρότυπα, όπως τεκμηριώνεται από τον Υπουργό Παιδείας (π.χ. διδασκαλία ξένων γλωσσών από το δημοτικό σχολείο, βελτίωση περιορισμένων τομέων όπως η μουσική και τα καλλιτεχνικά στα δημοτικά σχολεία) (Μπουζάκης, ά., 2001:197).

Επιπλέον, καταργήθηκε το σύστημα των διευθυντών εκπαίδευσης και εισήχθη ένα σύστημα σχολικών συμβούλων, το οποίο λειτούργησε για την υποστήριξη των εκπαιδευτικών στις διδακτικές τους δραστηριότητες. Παράλληλα, βελτιώθηκε η βασική εκπαίδευση των εκπαιδευτικών με τη δημιουργία πανεπιστημιακών σχολών εκπαίδευσης και η τριτοβάθμια εκπαίδευση των εκπαιδευτικών μέσω του Π.Ε.Κ. Μια άλλη σημαντική πτυχή ήταν η δημιουργία ενός νέου τύπου ανώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, η οποία προσέφερε στους μαθητές τη δυνατότητα να επιλέξουν την κατεύθυνσή τους στο δεύτερο στάδιο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, αυξάνοντας τον αριθμό των αποφοίτων με διαφορετικές ειδικότητες και επιχειρώντας να μειώσει τον αριθμό των αποφοίτων που σκόπευαν να σπουδάσουν αποκλειστικά στο πανεπιστήμιο. Υπάρχει μια σαφής τάση στροφής προς την αποκέντρωση του

εκπαιδευτικού συστήματος, η οποία αντανάκλα το πολιτικό κλίμα αλλαγής της ενίσχυσης και αποκέντρωσης της τοπικής αυτοδιοίκησης, που υποστήριζε η τότε κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ, και την εισαγωγή πρωτοβουλιών δημοκρατικού σχεδιασμού και αποκέντρωσης για τη λήψη αποφάσεων μέσω συμβουλίων σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο για θέματα εκπαίδευσης και σχολείων Αυτό αποδεικνύεται έμμεσα από την Έτσι, εκτός από το κλίμα και τη διάθεση αποκέντρωσης στο χειρισμό των εκπαιδευτικών θεμάτων, βλέπουμε και την καθιέρωση σχετικής παιδαγωγικής ελευθερίας και αυτονομίας με την κατάργηση του επιθεωρησιακού συστήματος και την προώθηση των ευκαιριών για τους μαθητές της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Ως γενική αποτίμηση, διαπιστώνεται ότι τα μεταρρυθμιστικά μέτρα της δεκαετίας του 1980 περιέλαβαν τον θεματικό άξονα της παρούσας μελέτης με την αρχική τους προσπάθεια να περάσουν από ένα πατερναλιστικό σε ένα εκσυγχρονιστικό και μετασχηματιστικό εκπαιδευτικό σύστημα. Ωστόσο, πίσω από αυτό κρύβεται ένα εκπαιδευτικό σύστημα που εξακολουθεί να έχει συγκεντρωτικά χαρακτηριστικά.

3.1.2 Εξελίξεις στο δεύτερο μισό του 20ού αιώνα

Στη δεκαετία του 1950, το εκπαιδευτικό σύστημα περιελάμβανε το υποχρεωτικό εξαετές δημοτικό σχολείο, τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, ένα γυμνάσιο που επικεντρωνόταν κυρίως στις ανθρωπιστικές επιστήμες, και την τριτοβάθμια εκπαίδευση, συμπεριλαμβανομένων των πανεπιστημίων και ενός πολύ μικρού αριθμού σχολών ανώτερης γενικής εκπαίδευσης, όπως οι ακαδημίες κατάρτισης εκπαιδευτικών(παιδαγωγικές ακαδημίες) και οι ακαδημίες φυσικής αγωγής. Στο τέλος της δεκαετίας, η έμφαση στον εκσυγχρονισμό και την προγραμματισμένη οικονομική ανάπτυξη οδήγησε σε μια ολοκληρωμένη έκθεση για την κατάσταση της εκπαίδευσης και αρκετές μεταρρυθμίσεις νομοθετήθηκαν με στόχο την επέκταση του τομέα της τεχνικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης.

Η δευτεροβάθμια εκπαίδευση χωρίστηκε σε δύο επίπεδα, το καθένα από τα οποία διαρκούσε τρία χρόνια. Οι τρεις πρώτες τάξεις ήταν κατώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, με έμφαση στη γενική παιδεία και την ανθρωπιστική εκπαίδευση. Το στάδιο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης διαφοροποιήθηκε και χωρίστηκε σε διάφορους τύπους, δύο από τους κυριότερους από τους οποίους ήταν ο πρακτικός(θετικές επιστήμες)και ο κλασικός(λογοτεχνία και παιδεία). Παράλληλα, το Υπουργείο

Παιδείας καθιέρωσε ένα σύστημα τεχνικών και επαγγελματικών σχολών που κάλυπτε τόσο την ανώτερη όσο και τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Η αποφασιστική αλλά βραχύβια εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1964 ανέπτυξε περαιτέρω τις παραπάνω προσπάθειες και τις επέκτεινε σε μια θεμελιώδη και ολοκληρωμένη συστημική μεταρρύθμιση για την προώθηση της ισότητας στην εκπαίδευση και την οικονομική ανάπτυξη. Η δωρεάν εκπαίδευση επεκτάθηκε στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, οι εξετάσεις στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση καταργήθηκαν και το σύστημα εισαγωγικών εξετάσεων στα πανεπιστήμια άλλαξε ριζικά, με ένα ενιαίο σύστημα γενικών εξετάσεων που αντικατέστησε τις μεμονωμένες εξετάσεις που διεξάγονταν σε κάθε σχολείο. Οι προηγούμενως πολλαπλοί τύποι σχολείων γενικής εκπαίδευσης έγιναν επίσης ενιαίοι.

3.1.3 Εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις στη δεκαετία του 1990

Τη δεκαετία του 1990 ελήφθησαν σημαντικά μεταρρυθμιστικά μέτρα όσον αφορά την εκπαιδευτική δομή, το περιεχόμενο του προγράμματος σπουδών και, δευτερευόντως, την αξιολόγηση των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και των μαθητών:

I. Στόχοι της σχολικής εκπαίδευσης

Διατηρήθηκε το ισχύον νομικό πλαίσιο(νόμος1566/85)

II. Εκπαιδευτική δομή

Η ίδρυση ενιαίων λυκείων στη γενική δευτεροβάθμια εκπαίδευση, ολοήμερων νηπιαγωγείων και δημοτικών σχολείων(Ν. 2525/97).Οι ρυθμίσεις για τη δευτεροβάθμια τεχνική επαγγελματική εκπαίδευση (Ν. 2640/98)εισήγαγαν τα τεχνικά επαγγελματικά σχολεία(Τ.Ε.Ε.),τα οποία λειτουργούν σε δύο κύκλους. Στο τέλος του πρώτου κύκλου, οι μαθητές λαμβάνουν ένα πτυχίο για να εισέλθουν σε ένα επάγγελμα, και στο τέλος του δεύτερου κύκλου μπορούν να συνεχίσουν σε ένα ινστιτούτο επαγγελματικής κατάρτισης(Ι.Ε.Κ.) ή ένα ινστιτούτο τεχνικής εκπαίδευσης(Τ.Ε.Ι.) (Μπουζακη et al, 2001:201-202).

III. Οργάνωση και διαχείριση στην εκπαίδευση Ιδρύματα.

Ίδρυση του Εθνικού Συμβουλίου Παιδείας (Ε.Σ.Ε.Υ.Π.).Σκοπός του είναι να διατυπώνει συστάσεις προς την κυβέρνηση σχετικά με την εκπαιδευτική πολιτική, την εκπαίδευση των αλλοδαπών και των παλιννοστούντων, την εκπαίδευση ειδικών

κοινωνικών ομάδων, την ειδική εκπαίδευση, τη συνεχιζόμενη εκπαίδευση, την περαιτέρω εκπαίδευση, τη λαϊκή εκπαίδευση και όλα τα άλλα θέματα που σχετίζονται με την εκπαίδευση(Νόμος αριθ. 2327 του 1995).

Ίδρυση του Κέντρου Ερευνών για την Εκπαίδευση(C.E.R.E.) με σκοπό την προώθηση της έρευνας σε θέματα που σχετίζονται με την εκπαίδευση, ιδίως σε θέματα εκπαιδευτικής οργάνωσης, μεθόδων διδασκαλίας, συνεχιζόμενης εκπαίδευσης και κατάρτισης (Νόμος αριθ.2327 του 1995)3-καθορισμός των προσόντων, των κριτηρίων και των διαδικασιών επιλογής του προσωπικού της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (Π.Δ. 398/1995)-ίδρυση του Κέντρου Ερευνών για την Εκπαίδευση (C.E.R.E.) με σκοπό την προώθηση της έρευνας στην εκπαίδευση, ιδίως σε θέματα εκπαιδευτικής οργάνωσης, μεθόδων διδασκαλίας, συνεχιζόμενης εκπαίδευσης και κατάρτισης (Νόμος αριθ. 2327/1995).

IV. Μαθησιακό περιεχόμενο(πρόγραμμα σπουδών, εγχειρίδια, μέθοδοι διδασκαλίας)

Από το ακαδημαϊκό έτος 1998-99 θα αναπτυχθεί και θα εφαρμοστεί ένα ενιαίο πλαίσιο αναλυτικών προγραμμάτων με ενιαίους στόχους και αρχές για όλα τα μαθήματα σε όλες τις βαθμίδες, από την πρωτοβάθμια έως τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Οι τοπικές εκπαιδευτικές αρχές είναι υπεύθυνες για τον καθορισμό του 1/5 του περιεχομένου του σχολικού προγράμματος σπουδών(Υπουργείο Παιδείας/Π.Ι.,1998).

V. Αξιολόγηση (των μαθητών και των εκπαιδευτικών).

Καθιέρωση μιας διαδικασίας αξιολόγησης των μαθητών της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, η οποία καθορίζεται από τον εκπαιδευτικό της τάξης με βάση (α)την πλήρη συμμετοχή των μαθητών στις καθημερινές προφορικές εξετάσεις, στις διαδικασίες διδασκαλίας-μάθησης και σε άλλες σχολικές δραστηριότητες,(β)την επίδοση των μαθητών σε σχέση με τα κριτήρια αξιολόγησης και(γ)τα αποτελέσματα των σχολικών και κάτοικόν εργασιών. Η αξιολόγηση είναι περιγραφική στις δύο πρώτες τάξεις του δημοτικού σχολείου και συνδυασμός περιγραφικής και κλιμακωτής αξιολόγησης στις υπόλοιπες τάξεις (διάταγμα αριθ.8 του 1995).

Συμπληρωματικές διατάξεις για την αξιολόγηση των μαθητών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση σχετικά με την εξέλιξη στην επόμενη τάξη, τις ειδικές περιπτώσεις εξετάσεων προσόντων, την εξέλιξη και τα σχολικά προσόντα(Π.Δ.121/1997).

Η αξιολόγηση των μαθητών στα γενικά σχολεία της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης καθορίζεται με βάση :α) τη συμμετοχή στην καθημερινή εργασία της τάξης και στις σχολικές δραστηριότητες γενικότερα, β)την επίδοση στις ενδιάμεσες γραπτές εξετάσεις που διεξάγονται στο δεύτερο εξάμηνο του σχολικού έτους και στις τελικές εξετάσεις που διεξάγονται στο τέλος του σχολικού έτους, γ) τις συγγραφικές και δημιουργικές δραστηριότητες, δ)εφόσον τηρείται ατομικός φάκελος, τις Διαγνωστική αξιολόγηση(Π.Δ.86/2001).

Απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου σχετικά με την αξιολόγηση της διδακτικής επίδοσης και των εκπαιδευτικών (31ανουαρίου2000,Υπουργείο Παιδείας και Επιστημών/Δ2/1870).

VI. Εκπαίδευση και επιμόρφωση των εκπαιδευτικών

Ίδρυση του Μαράσλειου Διδασκαλείου Δημοτικής Εκπαίδευσης στο Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Αθηνών, με σκοπό την επιμόρφωση και εξειδίκευση των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης (Ν. 2327του1995).

Ίδρύονται ακαδημίες νηπιαγωγών στην Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη και ακαδημίες εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης στη Θεσσαλονίκη και ορίζεται ότι τα αντίστοιχα προεδρικά διατάγματα θα εκδοθούν μετά την απόφαση ίδρυσης σχολών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και ακαδημιών νηπιαγωγών στα οικεία ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα(Ν. 2327/1995)7.

Σημαντικά ορόσημα στα μέτρα εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης της δεκαετίας του 1990 ήταν η εισαγωγή του συστήματος των ενιαίων λυκείων (το προηγούμενο σύστημα των ενιαίων πολυκλαδικών λυκείων καταργήθηκε),η εισαγωγή των ολόημερων νηπιαγωγείων και δημοτικών σχολείων και η εισαγωγή της τεχνικής επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης(Τ.Ε.Ε.)στην τεχνική επαγγελματική εκπαίδευση. Όσον αφορά τα εκπαιδευτικά ιδρύματα ,η ύπαρξη υποστηρικτικών φορέων(Ε.Σ.Υ.Π. και Κ.Ε.Ε.)είναι εμφανής τόσο στις διαπραγματεύσεις και διαβουλεύσεις όσο και στην τεκμηρίωση των αποφάσεων του Υπουργείου για θέματα εκπαίδευσης. Παρά ταύτα, υπάρχουν ενδείξεις αυταρχικού ελέγχου από το Υπουργείο Παιδείας στη λήψη αποφάσεων για όλα τα θέματα που σχετίζονται με την εκπαίδευση. Ωστόσο, όχι μόνο ενδείξεις των προσπαθειών αποκέντρωσης, αλλά και ενδείξεις ότι οι κατώτερες

βαθμίδες του εκπαιδευτικού συστήματος αναλαμβάνουν παιδαγωγικές πρωτοβουλίες αναφέρονται στους τελευταίους κανονισμούς του Υπουργείου Παιδείας και Επιστημών.

Στο πλαίσιο αυτό, η εισαγωγή του Δ.Ε.Π.Π.Σ. -Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (ΥΠΕΠΘ/Π.Ι., 2001) και η εκπαίδευση των ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες (Ν. 2817/00) από τις αρχές της δεκαετίας του 2000, το Δ.Ε.Π.Π.Σ. είναι μια προσπάθεια να διευρυνθεί το πρόγραμμα σπουδών σε τομείς που προηγουμένως δεν υπήρχαν ή ήταν "περιορισμένοι", καθώς και να παρέχεται στους φοιτητές μια ολόκληρη γνώσεων και να αποφεύγεται ο κατακερματισμός, όπως γινόταν στα ξεχωριστά μαθήματα, συνδέοντας τα μαθήματα σε Είναι επίσης μια προσπάθεια να συνδεθούν μεταξύ τους. Στο πλαίσιο του σχολικού προγράμματος σπουδών, οι εκπαιδευτικοί πρέπει να αναδιαρθρώσουν τον σχολικό χρόνο, να προωθήσουν μια ενεργητική, συνεργατική και διαθεματική προσέγγιση της μάθησης και να αναπτύξουν την κριτική σκέψη, τη συλλογική προσπάθεια και τη βιωματική δράση των μαθητών μέσω της εργασίας σε σχέδια εργασίας και παρόμοιων δραστηριοτήτων. Τα νέα αναλυτικά προγράμματα τεκμηριώνονται με βάση επιστημονικά στοιχεία για τη διδασκαλία και τη μάθηση, χωρίς άμεση αναφορά σε πρακτικές άλλων χωρών, και απομακρύνονται από έναν πολιτικό λόγο που αφορούσε αποκλειστικά θέματα εκπαιδευτικής πολιτικής.

Στη δεκαετία του 1990 δόθηκε επίσης μεγαλύτερη έμφαση στην αξιολόγηση των μαθητών, με ενισχυμένες περιγραφικές μορφές αξιολόγησης και σαφέστερα κριτήρια και διαδρομές για την αξιολόγηση των μαθητών από τους εκπαιδευτικούς. Ωστόσο, οι αλλαγές αυτές αντιπροσωπεύουν μια κεντρικά κατευθυνόμενη μορφή αξιολόγησης και μειώνουν τη δυνατότητα των εκπαιδευτικών να αναλάβουν πρωτοβουλίες για την προσωπική αξιολόγηση των μαθητών. Το Προεδρικό Διάταγμα του 2001 καθορίζει όχι μόνο τα κριτήρια για την αξιολόγηση των μαθητών στα δημοτικά σχολεία, αλλά και την αξιολόγηση των μαθητών στο Ενιαίο Λύκειο με βάση τα ακόλουθα στοιχεία Με βάση α) την καθημερινή συμμετοχή στα μαθήματα και στις γενικές σχολικές δραστηριότητες β) την επίδοση στις ενδιάμεσες γραπτές εξετάσεις που διεξάγονται στο δεύτερο εξάμηνο του σχολικού έτους και στις τελικές εξετάσεις που διεξάγονται στο τέλος του σχολικού έτους γ) τις συγγραφικές και δημιουργικές δραστηριότητες δ) τους

προσωπικούς φακέλους που τηρούν τα και τη διαγνωστική αξιολόγηση των μαθητών στην αρχή κάθε σχολικού έτους (28 Ιουνίου 2001 ΠΔ 86).

Επιπλέον, στις αρχές του 2000, το Υπουργικό Συμβούλιο εξέδωσε απόφαση σχετικά με την οργάνωση των τοπικών υπηρεσιών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, την αξιολόγηση των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων και των εκπαιδευτικών και τις διατάξεις για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, η οποία αποτελεί σχέδιο νόμου που βρίσκεται υπό εξέταση. Ομοίως, υπάρχει σχέδιο Προεδρικού Διατάγματος που αντικαθιστά το Προεδρικό Διάταγμα 398 του 1995 σχετικά με τον επαναπροσδιορισμό των προσόντων και των κριτηρίων επιλογής και τις αλλαγές στις διαδικασίες επιλογής του προσωπικού της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Πολυτεχνικά σχολεία μονού φύλου

Το Τρίτο Εκπαιδευτικό Σχέδιο, του οποίου η προετοιμασία άρχισε επί δικτατορίας (1973) και σε συνεργασία με την Παγκόσμια Τράπεζα, υπογράφηκε μετά το πραξικόπημα (1975) και επικυρώθηκε τον Απρίλιο του 1976. Στο πλαίσιο αυτού του εκπαιδευτικού σχεδίου, οι μαθητές γενικής και ειδικής εκπαίδευσης ήταν συνεκπαιδευμένοι.

3.1.4 Κριτική Θεώρηση

Δεκαετία του 1980: "ίσες ευκαιρίες" και "σχολεία" χαμηλής εκπαίδευσης

Τη δεκαετία του 1980, ο εκπαιδευτικός χάρτης της Ελλάδας άλλαξε δραματικά. Το γενικό μορφωτικό επίπεδο του πληθυσμού βελτιώθηκε, καθώς τα ποσοστά αναλφαβητισμού μειώθηκαν σταδιακά και οι μαθητές μπόρεσαν να προχωρήσουν στην εννιάχρονη υποχρεωτική εκπαίδευση, στο λύκειο και στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Ο αριθμός των ατόμων που είχαν ολοκληρώσει τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση διπλασιάστηκε από 13,7% το 1971 σε 25,5% το 1991. Εκείνοι που είχαν ολοκληρώσει την τριτοβάθμια εκπαίδευση διπλασιάστηκαν από 2,9% το 1971 σε 6,64% του πληθυσμού ηλικίας 10 ετών και άνω το 1991.

Οι έρευνες που διεξήχθησαν κατά τα πρώτα χρόνια της λειτουργίας των ΕΠΑΛ δείχνουν ότι τα ΕΠΑΛ <<σχολείου της υπο εκπαίδευσης>>δεν ξέφυγε από την κυριαρχία και οι εσωτερικές μεταρρυθμίσεις που υποσχέθηκε για τα επαλ παρέμειναν σε επίπεδο δηλώσεων. Στην πραγματικότητα, στο επαλ, όπως και στους άλλους δύο τύπους λυκείων, οι καθηγητές δίδασκαν τα μαθήματα με τον παραδοσιακό τρόπο. Επιπλέον, το επαλ είχε υψηλό κόστος ανά μαθητή και απαιτούσε μια υλικότεχνική υποδομή που ουσιαστικά δεν αποκτήθηκε ποτέ για να εκπληρώσει το ρόλο του. Το ερώτημα που τέθηκε στη δεκαετία του 1980 σχετικά με το αν θα έπρεπε να <<επαγγελματοποιηθούν>>αλλάζει το πρόγραμμα σπουδών προκειμένου να βρεθεί ο χρυσός ή η τομή μεταξύ γενικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης επιλύθηκε στη χώρα μας τη δεκαετία του 1990 από την ανάπτυξη της τεχνολογίας και την αναδιοργάνωση των οικονομικών τομέων στο πλαίσιο της νεοφιλελεύθερης αναδιοργάνωσης, όπου το ζήτημα του ελάχιστου κόστους Το ζήτημα της αναπαραγωγής της εργασίας με το ελάχιστο κόστος τέθηκε επιτακτικά. Η συρρίκνωση του αγροτικού τομέα, η μείωση της βιομηχανικής αναπαραγωγής και η αλλαγή της σύνθεσής της, καθώς και η ανάπτυξη του τομέα των υπηρεσιών άλλαξαν το περιεχόμενο της έννοιας της "εξειδίκευσης" στο πρόγραμμα σπουδών. Τις εκπαιδευτικές απαιτήσεις του κεφαλαίου ανέλαβαν οι "ευέλικτοι εργαζόμενοι", οι οποίοι εκπαιδεύτηκαν και μετεκπαιδεύτηκαν για να είναι κινητικοί στο πλαίσιο της τριτογενούς βιομηχανίας και των βιομηχανοποιημένων υπηρεσιών. Από την άλλη πλευρά, η ανάγκη μείωσης του κόστους της εκπαίδευσης οδήγησε στην επιλογή του μοντέλου των μόνο τομιακών σχολείων που παρέχουν γενική εκπαίδευση(οι εξελίξεις μέχρι σήμερα έχουν εισαγάγει στοιχεία της πληροφορικής ,των νέων τεχνολογιών και των οικονομικών) και των δικτύων κατάρτισης(ΤΕΕ), τα οποία λειτουργούν με πολύ χαμηλότερο κόστος από τα ΤΕΛ και ΕΠΑΛ.(Η ιστορία της νεοελληνικής εκπαίδευσης Χρ. Κατσίκας- Κώστας Θεριανός 192-195)

Η "ασθένεια των διπλωμάτων" και η "συναίνεση" των ελληνικών οικογενειών

Η "ασθένεια των διπλωμάτων", η οποία πλήττεται από τη μετατροπή των σχολείων σε "εξεταστικά κέντρα-γραφεία διπλωμάτων", έχει σοβαρές συνέπειες για το περιεχόμενο της εκπαίδευσης και τη συνείδηση των ανθρώπων. Το επίκεντρο είναι οι "εξετάσεις". Η μάθηση υποβαθμίζεται για την προετοιμασία των εξετάσεων που οδηγούν στο επόμενο επίπεδο ή στο πολυπόθητο δίπλωμα. Αυτό έχει δημιουργήσει μια σχολή

μέτρησης της αποτελεσματικότητας και η συζήτηση για την εκπαίδευση αφορά λιγότερο το είδος και την ποιότητα της εκπαίδευσης και περισσότερο τον μηχανισμό απονομής των διπλωμάτων :τις εξετάσεις, τον αριθμό των πανεπιστημίων, τον αριθμό των επιτυχόντων, το αν το αντικείμενο των εξετάσεων ήταν δύσκολο, πότε πρέπει να γίνονται όλες οι εξετάσεις, πώς πρέπει να προετοιμάζονται οι μαθητές γι' αυτές, επικεντρώνονται στον καλύτερο τρόπο προετοιμασίας των μαθητών.

Παράλληλα, οι ελληνικές οικογένειες ασχολούνται αποκλειστικά με τις επιδόσεις των απογόνων τους και την πρόσβασή τους στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Το "τι" και το "πώς" να διδάξουμε, το περιεχόμενο των μαθημάτων, οι προδιαγραφές των προγραμμάτων και ο χαρακτήρας της εκπαιδευτικής διαδικασίας μένουν έξω από την εξίσωση και γίνονται "πενταροδεκάρες" -η "αρχή και το τέλος" των προσδοκιών του σχολείου είναι το "παιδί να πάρει χαρτί γυμνασίου ή λυκείου και να βρει δουλειά για τα προς το ζην" ή το "περήφανο παιδί να πάρει πανεπιστημιακό υψηλό τίτλο και να αποκατασταθεί επαγγελματικά" για πολλούς γονείς.

Τα "χαρτιά", τα "πτυχία" και τα "πτυχία" αποκτούν μια θαυματουργή δύναμη, άλλοτε θεϊκή και άλλοτε διαβολική, στη συνείδηση της ελληνικής οικογένειας και γίνονται "ώρα σωτηρίας και απώλειας".

Εκλαϊκευση της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης

Η εκλαϊκευση της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ήταν συγκεκριμένη. Το δημόσιο σχολείο για ορισμένους από τους πιο μειονεκτούντες εκπαιδευτικά και κοινωνικά μαθητές λειτούργησε όπως η δημόσια υγειονομική περίθαλψη για τους άρρωστους φτωχούς.

Η δεύτερη φάση στη δεκαετία του 1980 μετατόπισε την αυστηρότητα της επιλογής μετά το λύκειο στην εγγραφή στα πανεπιστήμια. Αυτό συνέβη επειδή η πλειονότητα των αποφοίτων λυκείου ήταν ήδη άνεργοι. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, η δημόσια εκπαιδευτική πολιτική προώθησε τον "εκδημοκρατισμό" μεβικτωριανή υποκρισία, ανοίγοντας την εκπαίδευση για να αποδείξει τη διακηρυγμένη "ισότητα ευκαιριών" και κρατώντας τους "νεότερους μαθητές" μέσα στα σχολεία της δευτεροβάθμιας και της ανώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σε κατάσταση υποεκπαίδευσης. Λόγω των απaráδεκτα χαμηλών ποσοστών χρηματοδότησης της δημόσιας εκπαίδευσης, πριμοδοτήθηκε η λειτουργία σχολείων που χαρακτηρίζονταν από βαθιές και συνεχείς ανισότητες. Από τη μία πλευρά, τα σχολικά θρανία καταλάμβαναν κάποιοι μαθητές που "επιβίωναν" του σχολείου ή "θριάμβευαν" στη

διαδικασία της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης μέσω της "εξατομικευμένης ανοσοποίησης", ενώ από την άλλη πλευρά, τα σχολεία δεν παρείχαν θεραπεία, αλλά "σχολική ελεημοσύνη", ένα είδος "νοσοκομειακής θεραπείας" ,αν και φυσικά δεν τους απέβαλαν, Υπήρχαν ναυαγοί στην εκπαιδευτική διαδικασία, οι οποίοι παρείχαν άλλοθι για την αδιαφορία που τους αντιμετώπιζαν.

3.2 Η Εξέλιξη των Οικονομικών μαθημάτων

Ο ρόλος των οικονομικών στη ατομική μας ζωή αλλά και στην κοινωνική είναι πολύ σημαντικός. Από την πρώτη στιγμή που οι άνθρωποι έκαναν την επιλογή να ζήσουν ως μέλη ομάδων και όχι ως μεμονωμένα άτομα , ήρθαν αντιμέτωποι με το θέμα των υλικών αναγκών και της ικανοποίησης αυτών. Η ανάγκη αυτή οδήγησε στην δημιουργία Οικονομικών επιστημών.

Η ελληνική εκπαίδευση εισάγει τις οικονομικές επιστήμες στο εκπαιδευτικό της πρόγραμμα την δεκαετία του 1960 οπού δείχνει και επισημαίνει τον σπουδαίο ρόλο τους . Τα οικονομικά μαθήματα εμφανίστηκαν στην Δευτεροβάθμια εκπαίδευση το 1977 με το νομό 576. Εισάγεται αρχικά ως αυτόνομο μάθημα συγκεκριμένα η οικονομική επιστήμη διδάχθηκε πρώτη φορά με το Νόμο του 576/77 στα ΤΕΛ. Σημειώνεται πως η διδασκαλία των οικονομικών μαθημάτων στο λύκειο αποτελεί αποτέλεσμα μιας προσπάθειας εκ μέρους της πολιτείας. Αποδίδεται στη ελληνική δευτεροβάθμια εκπαίδευση μια διάστασή ευρωπαϊκής προσπάθειας η οποία θεμελιώνεται στο ψήφισμα του συμβουλίου της Ευρώπης της 24-05-1988 για την «ευρωπαϊκή διάστασή στην εκπαίδευση» Στηριγμένοι σε αυτό προτεινόταν μια σειρά από δράσεις για ενσωμάτωση της διάστασης αυτής στα σχολικά προγράμματα και στη διδασκαλία οικονομικών μαθημάτων όπως τα μαθήματα «Αρχές Οικονομίας» και «Αρχές οικονομικής θεωρίας».

Στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση οι οικονομικές γνώσεις διδάσκονται ή ως αυτόνομο μάθημα ή μέσω άλλων μαθημάτων. Σήμερα στην Α λυκείου διδάσκεται το μάθημα της πολιτικής παιδείας που είναι συνδυαστικό μάθημα (οικονομία, κοινωνιολογία, Αρχές δίκαιου κτλ.) και έπειτα διδάσκεται το μάθημα Αρχές Οικονομικής θεωρίας (Α.Ο.Θ) μόνο στη Γ' λυκείου σε μαθητές της κατεύθυνσης οικονομίας και πληροφορικής και στα ΕΠΑΛ στην αντίστοιχη ειδικότητα. Είναι γεγονός ότι τα οικονομικά μαθήματα δεν διδάσκονται σε όλους τους μαθητές του λυκείου, ο χειρισμός του συστήματος οι

παραδοχές και οι γενικεύσεις στα οικονομικά πρέπει να έχουν την δυνατότητα βελτίωσης κάτι που επιβάλλεται τόσο στην θεωρία όσο και στην πράξη.

3.3 Η εξέλιξη των προγραμμάτων σπουδών

Στο μάθημα της Οικονομίας ή Αρχές Οικονομικής Θεωρίας η εξέλιξη των προγραμμάτων σπουδών καθυστέρησε να εμφανιστεί. Για πολλά χρόνια υπήρχε μια σύγχυση των εκπαιδευτικών αναμεσα στα πρόγραμμα σπουδών και στο αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών.

Το αναλυτικό πρόγραμμα καθόριζε τους σκοπούς και τους στόχους προσδιόριζε την ύλη που θα διδαχθεί και αποτελούσε το μέσο για να πραγματοποιηθούν οι επιδιωκόμενοι σκοποί. Το αναλυτικό πρόγραμμα προσδιόριζε και όλες τις προγραμματισμένες δραστηριότητες και ενέργειες που σκόπευαν να είναι η αίτια για μάθηση. Το αναλυτικό πρόγραμμα ήταν ένα μέσο για να φέρει το σχολείο σε ολοκλήρωση των σκοπών του. Δεν ήταν μόνο η ύλη των μαθημάτων και η μεθοδολογία τους αλλά και οτιδήποτε επιδρά πάνω στο μαθητή.

Ο εμπλουτισμός των προγραμμάτων σπουδών με μαθήματα όπως τα οικονομικά που καλλιεργούν δεξιότητες απαραίτητες για την αγορά εργασίας βελτίωσε την ποιότητα της εκπαίδευσης που παρέχεται και τόνισε την εξωτερική αλλά και την εσωτερική αποτελεσματικότητα του εκπαιδευτικού συστήματος.

Αρχικά στο μάθημα της Οικονομίας με 2002/ΦΕΚ ΑΡ 1333 ΑΡ.ΦΥΛ: 131 γίνεται ο καθορισμός των προγραμμάτων σπουδών για το γενικό λύκειο για όλες τις τάξεις και με το Άρθρο 20 καθορίζει τους σκοπούς του μαθήματος την διδακτέα ύλη του αλλά και τις ώρες που πρέπει να διδάσκεται στο ωρολόγιο πρόγραμμα του σχολείου.

Έπειτα από πολλά χρόνια το 2015 παρατηρείται η πρώτη εμφανής αλλαγή στο πρόγραμμα σπουδών του μαθήματος. Γίνεται αναλυτική παρουσίαση του μαθήματος ,παρουσιάζοντας και επισημαίνοντας την σημασία του ως μάθημα για τον μαθητή. Θέτει στόχους μέσα από το μάθημα και αναπτύσσει δεξιότητες για τον μαθητή. Για αυτό το λόγο θέτονται συγκεκριμένοι στόχοι ορίζονται ειδικότεροι στόχοι ,θεματικές ενότητες και προτείνονται διάφορες εκπαιδευτικές δραστηριότητες ανά κεφάλαιο και ανά ενότητα.

Για την επόμενη τετραετία δεν σημειώθηκε καμία μεγάλη αλλαγή στο πρόγραμμα σπουδών του μαθήματος.

Η επόμενη αλλαγή πραγματοποιήθηκε το 2019 στο συγκεκριμένο πρόγραμμα σπουδών δίνοντας ξανά την απαραίτητη σημασία στο μάθημα των οικονομικών, δίνοντας έμφαση στην κατάλληλη μεθοδολογία που θα συμβάλλει στην δημιουργία της απαραίτητης Οικονομικής σκέψης ένα βασικό στοιχείο για έναν ενεργό πολίτη. Θέτει στόχους ορίζει γενικά μαθησιακά αποτελέσματα χωρίζοντας τα σε γνώσεις έπειτα σε δεξιότητες και τρίτη κατηγορία Ικανότητες. Όλο αυτό επιτυγχάνεται με νέες έννοιες όπως προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα βασικά θέματα και ενδεικτικές δραστηριότητες .

Η εξέλιξη των εποχών και η μετάβαση προς την τέταρτη βιομηχανική επανάσταση το 2020 ξεκίνησε σιγά σιγά ο επανασχεδιασμός της σχολικής εκπαίδευσης ξεκινώντας με την επικαιροποίηση των Προγραμμάτων Σπουδών αρά και το πρόγραμμα σπουδών του μαθήματος της οικονομίας αλλάζει. Στα νέα προγράμματα σπουδών σκοπός είναι η σωστή κατεύθυνση του αυριανού σχολείου, ο οποίος γίνεται μέσω της καλλιέργειας ικανοτήτων και την δημιουργία κίνητρών προς τους μαθητές ώστε να ενεργούν μονοι τους, να αναπτύξουν κριτική σκέψη, επικοινωνία ελεύθερη και δημιουργική παρουσία.

Γενικός σκοπός της διδασκαλίας της Οικονομικής Επιστήμης είναι η ανάπτυξη της οικονομικής σκέψης και η καλλιέργεια του οικονομικού γραμματισμού. Η διδασκαλία της Οικονομικής Επιστήμης αποσκοπεί στο να συμβάλλει στη διαμόρφωση των προσωπικοτήτων αυτών, ευνοώντας την καλλιέργεια γνώσεων, στάσεων, κριτικής και δημιουργικής σκέψης, αυτογνωσίας, επικοινωνιακών και ερευνητικών δεξιοτήτων, που θα επιτρέπουν στους μαθητές, όχι μόνο να τοποθετούνται γνωστικά, συναισθηματικά και αξιακά απέναντι σε αυτήν τη διαρκώς μεταβαλλόμενη οικονομική πραγματικότητα, αλλά να αποτελέσουν οι ίδιοι με τη ζωή, τις αποφάσεις και το έργο τους διαμορφωτές του κοινωνικοοικονομικού γίγνεσθαι. Υπό το πρίσμα αυτό, ο γενικός σκοπός της διδασκαλίας της Οικονομικής Επιστήμης έρχεται να εναρμονιστεί με τον ευρύτερο παιδευτικό σκοπό, δηλαδή οι μαθητές και οι μαθήτριες να εξελιχθούν σε ολοκληρωμένες προσωπικότητες και να καταστούν μορφωμένοι, αυτόνομοι, ενεργοί, δημοκρατικοί και υπεύθυνοι πολίτες.

Η ανάπτυξη των παραπάνω ικανοτήτων δημιουργεί νέες μεθόδους διδασκαλίας αλλά και πρακτικές. Στόχος τους θα είναι ο μαθητής μέσω της βιωματικής προσέγγισης να έρχεται σε επαφή με το κάθε γνωστικό αντικείμενο, την διερευνητική μάθηση, και την ομαδοσυνεργατική διδασκαλία ώστε να συμμετέχουν όλοι. Αυτές είναι οι βασικές αρχές που πρέπει να δομηθεί ένα νέο, ανοιχτό ΠΣ που προσανατολισμός του να είναι η κατεύθυνση της διαφοροποίησης της διδασκαλίας, της συμπερίληψης και των αρχών της διαμορφωτικής αξιολόγησης, καθώς επίσης και στην αξιοποίηση ερευνητικών δεδομένων για τη μάθηση και τη διδασκαλία. Όταν ένα πρόγραμμα σπουδών είναι ανοιχτό, λειτουργικό και μαθητοκεντρικό βοηθάει τον εκπαιδευτικό να έχει δικαίωμα στην καινοτομία, στην επιμόρφωση, στην έρευνα αλλά και στην ενίσχυση της ικανότητας του μαθητή «να μαθαίνει πώς να μαθαίνει». (ΙΕΠ,2023)

Κεφάλαιο 4^ο

Ερευνητική μεθοδολογία

4.1 Ο ερευνητικός σκοπός και τα ερευνητικά ερωτήματα

Σκοπός της έρευνας αυτής είναι η αξιολόγηση των νέων προγραμμάτων σπουδών επι τη βάση της σύγκρισης μεταξύ της επιδιωκόμενης από τους κατασκευαστές τους και της προσλαμβανομένης από τους εκπαιδευτικούς μορφή τους .

Η διατύπωση του σκοπού της έρευνας προσδίδει σαφή κατεύθυνση σε όλη την ερευνητική διαδικασία. Από το σκοπό επηρεάζονται και εξαρτώνται οι επόμενες φάσεις διεξαγωγής της έρευνας, όπως ο καθορισμός του πληθυσμού, ο αριθμός των συμμετεχόντων στην έρευνα, τα εργαλεία συλλογής δεδομένων και καθορίζεται και το είδος των απαιτούμενων δεδομένων για την υλοποίηση της έρευνας (Βάμβουκας, 2002, σελ. 103).

Ωστόσο, τα ερευνητικά ερωτήματα είναι αυτά που περιορίζουν το βασικό σκοπό της έρευνας σε συγκεκριμένες ερωτήσεις, οι οποίες σκοπός του είναι να απαντηθούν μέσα έρευνα (Creswell, 2011).

Στην παρούσα έρευνα προσδοκάτε να προσεγγιστούν τα παρακάτω ερευνητικά ερωτήματα:

Ποια είναι τα βασικά στοιχεία τα οποία χαρακτηρίζουν τα νέα Π.Σ. σύμφωνα με τους κατασκευαστές τους και με ποιο τρόπο αυτά τα στοιχεία αναγνωρίζονται από τους εκπαιδευτικούς;

Ποιες λειτουργικές αδυναμίες των νέων Π.Σ. εντοπίζουν οι εκπαιδευτικοί στα νέα Π.Σ.;

Ποια λειτουργικά πλεονεκτήματα εντοπίζουν οι εκπαιδευτικοί στα νέα Π.Σ.;

Ποιες δυσκολίες αναμένουν ότι θα αντιμετωπίσουν οι εκπαιδευτικοί κατά την εφαρμογή των νέων Π.Σ.; και

Ποιες προτάσεις διατυπώνουν για τη βελτίωσή τους με στόχο την επιτυχή εφαρμογή τους στην πράξη;

4.2 Η ερευνητική προσέγγιση

Ένα χαρακτηριστικό στοιχείο σε μια έρευνα είναι η επιλογή της σχετικής ερευνητικής προσέγγισης. Ο ερευνητής έχει να επιλέξει ανάμεσα στην ποιοτική και την ποσοτική έρευνα. Η ποσοτική έρευνα βασίζεται στη στατιστική επεξεργασία των δεδομένων με στόχο να εντοπιστούν οι σχετικές στατιστικές συσχετίσεις. Αυτό σημαίνει ότι βασίζεται σε πολύ συγκεκριμένα μοντέλα θεωρίας από τα οποία πηγάζουν οι σχετικές ερευνητικές υποθέσεις (Bryman, 2017).

Αντιθέτως, υπάρχει η ποιοτική έρευνα που έχει ως αντικείμενο την καταγραφή των σχετικών εμπειριών, αντιλήψεων και στάσεων. Αυτό σημαίνει ότι η έρευνα εστιάζεται όχι στο τελικό αποτέλεσμα ενός κοινωνικού φαινομένου, αλλά στα αίτια που οδηγούν σε αυτό το κοινωνικό φαινόμενο. Αυτός είναι και ο λόγος αυτό που η ποιοτική έρευνα δεν έχει σαφή όρια και θεωρητικά μοντέλα πάνω στα οποία να βασίζεται, αλλά βασίζεται στο πώς ο ερευνητής θα ερμηνεύσει το αντικείμενο της έρευνας (Bryman, 2017).

Η παρούσα εργασία έχει ως αντικείμενο να μελετήσει και να αξιολογήσει τα νέα προγράμματα σπουδών πιο συγκεκριμένα το νέο πρόγραμμα σπουδών του μαθήματος «Αρχές Οικονομικής Θεωρίας» που διδάσκεται σε μαθητές της τρίτης λυκείου. Συνεπώς η παρούσα έρευνα είναι ποιοτική.

4.3 Το εργαλείο της συλλογής των πρωτογενών δεδομένων

Ένα βασικό στοιχείο της ποιοτικής έρευνας είναι ότι υπάρχουν πολλές επιλογές ως προς τη συλλογή των δεδομένων. Στην παρούσα περίπτωση επιλέχθηκε η συνέντευξη. Ως προς την διαδικασία ο ερευνητής και το υποκείμενο της έρευνας βρίσκονται σε ένα συγκεκριμένο χώρο, στην συγκεκριμένη ερευνά χρησιμοποιήθηκε η εξ αποστάσεως καταγραφή όπου διεξάγεται μια συνέντευξη πρόσωπο με πρόσωπο αλλά μέσα από ηλεκτρονική εφαρμογή. Είναι σημαντικό να υπάρξει εμπιστοσύνη ανάμεσα στα δύο μέρη. Στη συγκεκριμένη έρευνα προκειμένου να διασφαλιστεί η εμπιστοσύνη ακολουθήθηκαν τα παρακάτω μέτρα:

- Η ερευνήτρια φρόντισε η συνέντευξη να πραγματοποιηθεί σε γνωστή διαδικτυακή πλατφόρμα των ερωτώμενων και σε χρόνο αρεστό σε αυτούς για να αποφύγει να τους δημιουργήσει δυσκολία.
- Η ερευνήτρια ήταν διαφωτιστική αναφορικά με τους στόχους της συνέντευξης και για το λόγο που επιλέχθηκαν τα συγκεκριμένα άτομα.
- Δόθηκαν οι απαραίτητες εγγυήσεις ώστε να διασφαλιστεί η ανωνυμία των ερωτώμενων.
- Πριν την έναρξη της συνέντευξης έγιναν κάποιες ερωτήσεις ώστε να σπάσει ο «πάγος» και να κυλήσει αβίαστα η συζήτηση (Κεδράκα, 2008).
- Τέλος, η ερευνήτρια ήταν ανοιχτή, φιλική, πρόθυμη να ακούσει τους ερωτώμενους αμερόληπτα, χωρίς κριτική διάθεση και με απόλυτη εχεμύθεια. Το πλεονέκτημα αυτής της προσέγγισης είναι ότι μπορεί να υπάρξει ένας διάλογος ανάμεσα στα δύο μέρη και να αποκομίσουν δεδομένα που δεν είναι εύκολο να εντοπιστούν σε άλλες ερευνητικές προσεγγίσεις. Θα πρέπει, επίσης, να σημειωθεί ότι στη συνέντευξη υπάρχει ένας οδηγός με ερωτήσεις, αλλά μπορεί να υπάρξουν ερωτήσεις και θέματα συζήτησης που θα προκύψουν μέσα από το διάλογο (Κυριαζή, 2009).

Ως προς το περιεχόμενο των συνεντεύξεων, υπήρξαν τέσσερα θεματικά πεδία που είναι τα παρακάτω:

- Στον αρχή είναι το δημογραφικό και υπηρεσιακό προφίλ των ερωτώμενων μέσα από το οποίο να παρέχεται η εικόνα αυτών που συμμετέχουν στην έρευνα
- Ο πρώτος ερευνητικός άξονας αφορά γενικές ερωτήσεις για το νέο πρόγραμμα σπουδών .
- Ο δεύτερος ερευνητικός άξονας είναι οι ειδικότερες ερωτήσεις για επιμέρους στοιχεία του νέου προγράμματος σπουδών όπως είναι τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα η ύλη κτλ.
- Τέλος, ο τρίτος ερευνητικός άξονας αφορά ερωτήσεις γενικές για την εφαρμοσιμότητα του προγράμματος σπουδών και ενδεχόμενες προτάσεις

4.4 Δείγμα της έρευνας

Ο αρχικός πληθυσμός της έρευνας ήταν 13 εκπαιδευτικοί (επιμορφωτές) οικονομολόγοι σχεδόν από όλες τις περιφερειακές διευθύνσεις της Ελλάδας .

Η έρευνα έγινε σε ένα δείγμα 6 Οικονομολόγων, 5 γυναίκες και 1 άντρας. Κρίνεται σκόπιμο να αναφερθεί ότι η προσέγγιση έγινε μέσω στοιχείων που κοινοποιήθηκαν από το ΙΕΠ μέσω του πανεπιστήμιου στην ερευνήτρια και η ερευνήτρια με την σειρά της έκανε τις απαραίτητες προσεγγίσεις προς τους οικονομολόγους.

4.5 Διεξαγωγή της έρευνας

Η παρούσα έρευνα διεξήχθη από τις αρχές Οκτωβρίου έως το τέλος Νοέμβριου του 2022. Πραγματοποιήθηκαν 6 εξ αποστάσεως συνεντεύξεις μέσω Skype. Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν σε ημέρα και ώρα που όριζαν οι οικονομολόγοι. Η κάθε συνέντευξη είχε διάρκεια 20-30 λεπτά ανάλογα με τη ροή της καθεμιάς. Καθ' ολη τη διάρκεια της συνέντευξης καταβλήθηκε προσπάθεια να υπάρξει μια χαλαρή ατμόσφαιρα εκ μέρους της ερευνήτριας με στόχο την άνεση των συμμετεχόντων, ώστε να υπάρξουν βαθύτερες εκμυστηρεύσεις, να τηρηθεί η σοβαρότητα του σκοπού και να αποφευχθεί η άσκοπη φλυαρία (Creswell, 2011).

Η καθολική πλειοψηφία των συμμετεχόντων είχε γνώση της καταγραφής της συνομιλίας.

4.6 Διαδικασία ελέγχου της εγκυρότητας και της αξιοπιστίας της έρευνας

Βασική προϋπόθεση για να έχει η έρευνα αποτελεσματικότητα και συνέπεια είναι η εξασφάλιση της αξιοπιστίας και της εγκυρότητάς της. Εξαιτίας ιδιαίτερα της έντονης υποκειμενικότητας που εντοπίζεται στην ποιοτική έρευνα το γεγονός αυτό κρίνεται σημαντικό, καθώς το πλαίσιο που αποτελεί την βάση της συνέντευξης είναι γενικό και αφηρημένο (Bryman, 2017).

Σε έναν ποιοτικό ευέλικτο σχεδιασμό η εγκυρότητα έχει άμεση σχέση με την αλήθεια και την ακρίβειά του. Εγκυρότητα σημαίνει πως μέσα από τη χρήση ενός εργαλείου

συγκεντρώνονται απαντήσεις οι οποίες έχουν νόημα και μπορούν να οδηγήσουν σε πραγματικά και αληθινά συμπεράσματα (Creswell, 2011· Robson, 2010).

Η διασφάλιση της εσωτερικής εγκυρότητας στην παρούσα έρευνα, πραγματοποιείται με την συνοχή των στοιχείων που σχετίζονται με τον σκοπό, τα ερωτήματα της έρευνας και το περιεχόμενο των ερωτήσεων πάνω στα οποία βασίζεται η συνέντευξη. Η ποιοτική μέθοδος που επιλέχθηκε, ανταποκρίνεται στο σκοπό της έρευνας ο οποίος είναι η αξιολόγηση του νέου προγράμματος σπουδών για το μάθημα Αρχές Οικονομικής Θεωρίας της Γ λυκείου . Οι ερευνητικές ερωτήσεις περιέχουν σαφήνεια και ταιριάζουν με το περιεχόμενο μελέτης της έρευνας.

Η ύπαρξη μεροληψίας σε μια έρευνα υπονομεύει την εγκυρότητά της και οδηγεί σε λανθασμένη ερμηνεία των αποτελεσμάτων της (Maxwell, 1992).

Προκειμένου να αποφευχθεί κάτι τέτοιο έγινε μαγνητοφώνηση της συνέντευξης (Creswell,2011) με τη σύμφωνη γνώμη των ερωτώμενων. Έπειτα πραγματοποιήθηκε ερμηνεία των αποτελεσμάτων βασισμένη κατ' αποκλειστικότητα σε όσα ανέκυψαν από την έρευνα . Με αυτόν τον τρόπο διασφαλίστηκε η σύνδεση ανάμεσα στα δύο μέρη δηλαδή μεταξύ του ερευνητικού μέρους και του αντικείμενου της εργασίας, προκειμένου τα τελικά αποτελέσματα της έρευνας να συνδέονται απόλυτα με το τελικό πόρισμα της μελέτης. Το γεγονός ότι η έρευνα είναι ποιοτική σίγουρα προκαλεί θέματα αξιοπιστίας. Η αξιοπιστία μιας έρευνας σχετίζεται με τη συνάφεια του περιεχομένου του εργαλείου της έρευνας με το αντικείμενο της έρευνας. Ζητήματα όπως διφορούμενα ερωτήματα, κούραση, μη τυποποιημένες διαδικασίες μπορούν να επηρεάσουν την αξιοπιστία της έρευνας

Για αυτό το λόγο η διατύπωση των ερωτήσεων έγινε με σαφήνεια και παρεμφερή τρόπο προς όλους τους ερωτηθέντες. Στην συνέχεια ακολουθήθηκαν τυποποιημένες διαδικασίες και υπήρξε διαβεβαίωση για την τήρηση της εμπιστευτικότητας και ανωνυμίας.

Οι συμμετέχοντες ενημερώθηκαν λεπτομερώς για το σκοπό της έρευνας και διασφαλίστηκε η συμμετοχή τους να γίνει εθελοντικά. (Creswell, 2011).

4.7 Ηθική της έρευνας

Η πραγματοποίηση μιας ποιοτικής έρευνας αποσκοπεί στη βαθύτερη ανάλυση ενός κεντρικού φαινομένου. Για την πραγματοποίηση αυτού όμως οι συμμετέχοντες ενδεχομένως να χρειαστεί να αναφερθούν σε λεπτομέρειες που μπορεί να τους προκαλέσουν αγωνία ή άγχος. Επίσης ίσως τους ζητηθεί να εναποθέσουν σκέψεις και γεγονότα που μπορεί να θεωρήσουν πως υπάρχει ο κίνδυνος έκθεσής τους και να τους φέρουν αντιμέτωπους με ανεπιθύμητες καταστάσεις και άτομα (Creswell, 2011· Robson, 2007).

Η συμμετοχή όλων γινόταν συνειδητά, ήταν εθελοντική και με δική τους συγκατάθεση. Το γεγονός αυτό είναι ιδιαίτερος σημαντικό, καθώς συνιστά τη δημιουργία μιας σχέσης συμβολαίου μεταξύ της ερευνήτριας και του συμμετέχοντα, το οποίο θα λειτουργήσει ως έρεισμα για τις δεοντολογικές θεωρήσεις που θα αναπτυχθούν στη συνέχεια (Cohen et al., 2008, σελ. 84).

Επιπλέον, κατά την ερευνητική διαδικασία η ερευνήτρια διασφάλισε σε όλες τους συμμετέχοντες οικονομολόγους την ανωνυμία τους ώστε να μην υπάρξει δυνατότητα εντοπισμού τους (Cohen et al., 2008, σελ. 99).

4.8 Ανάλυση των δεδομένων

Μετά τη εκπόνηση της έρευνας υλοποιήθηκε απομαγνητοφώνηση των δεδομένων και μεταγραφή των διαλόγων σε κείμενο στον υπολογιστή (Creswell, 2011). Μετά από τις απομαγνητοφωνήσεις ακολούθησε η ανάγνωση της κάθε συνέντευξης από την ερευνήτρια πολλές φορές. Αυτό έγινε για να διαμορφωθεί ένα συγκεκριμένο πλαίσιο ώστε ακολούθως να προκύψουν συγκεκριμένα νοήματα και θέματα (Cohen et al., 2008).

Η μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε για την επεξεργασία των δεδομένων είναι η ποιοτική ανάλυση περιεχομένου. Ποιοτική, με την έννοια ότι δεν αποσκοπεί στην επαλήθευση της θεωρίας ούτε στην ποσοτικοποίηση των στοιχείων αλλά στη διεξαγωγή κάποιων γενικότερων συμπερασμάτων σε συσχέτισμό με κάποια θεωρητικά δεδομένα. Ανάλυση περιεχομένου είναι η μέθοδος έρευνας, η οποία εφαρμόζεται σε κείμενα

κυρίως και χρησιμοποιείται προκειμένου να διεξαχθούν στοιχεία σχετικά με το μήνυμα του κειμένου, τον πομπό του μηνύματος ακόμα και το δέκτη (Weber, 1990).

Η μέθοδος αυτή κρίθηκε η πλέον κατάλληλη για την ανάλυση του γραπτού λόγου και συγκεκριμένα των συνεντεύξεων των Οικονομολόγων. Η ανάλυση των γραπτών κειμένων έγινε με την αποδόμηση του λόγου και την κωδικοποίηση του με βάση τις κατηγορίες που ορίστηκαν για το σκοπό αυτό.

Στη παρούσα έρευνα οι κατηγορίες διαμορφώθηκαν με βάση τα ερευνητικά ερωτήματα. Αυτό συνέβη ώστε να απαντηθούν αποκλειστικά τα ερευνητικά ερωτήματα της έρευνας χωρίς να παρεκκλίνουν από τον πραγματικό σκοπό της μελέτης.

4.9 Οι περιορισμοί της έρευνας

Με αυτή την ερευνά έγινε προσπάθεια να διερευνηθούν οι αντιλήψεις των οικονομολόγων για το νέο πρόγραμμα σπουδών που αφορά το μάθημα Αρχές Οικονομικής Θεωρίας της Γ' λυκείου και η αξιολόγηση αυτού. Η μελέτη εστίασε σε οικονομολόγους της Αττικής, αφού οι 3 από το δείγμα ήταν σε σχολεία της Αττικής ενώ οι υπόλοιποι ήταν σε διαφορετικές περιφερειακές διευθύνσεις της Ελλάδας μέχρι και Βόρειο Αιγαίο.

Επιπλέον, το συγκεκριμένο μάθημα που αξιολογήθηκε είναι ένα μάθημα της Γ τάξης γενικού λυκείου και για αυτό το λόγο δεν είχε πραγματοποιηθεί πιλοτική εφαρμογή του νέου προγράμματος σπουδών όπως πραγματοποιήθηκε σε άλλα μαθήματα. Συνεπώς οι συνεντευξιζόμενοι καθηγητές είχαν περιορισμένη ως μηδενική εμπειρία στην πιλοτική εφαρμογή και οι απαντήσεις τους βασίστηκαν στην επιμόρφωση που είχαν κάνει για το νέο πρόγραμμα σπουδών.

Κεφάλαιο 5ο

Παρουσίαση των αποτελεσμάτων της έρευνας

5.1 Εισαγωγικά

Είναι γεγονός πως κατά τη διεξαγωγή μιας ποιοτικής έρευνας ένα από τα πιο ενδιαφέροντα στάδια της ερευνητικής διαδικασίας είναι αυτό της μελέτης και της ανάλυσης των ευρημάτων, ώστε να προκύψουν χρήσιμα και αξιόπιστα συμπεράσματα (Creswell, 2011).

Πιο συγκεκριμένα, στο παρόν κεφάλαιο παρουσιάζονται τα δημογραφικά στοιχεία των έξι καθηγητών Οικονομίας που συμμετείχαν στην έρευνα ώστε να σκιαγραφηθεί το ατομικό και επαγγελματικό τους προφίλ.

5.2 Δημογραφικά στοιχεία του δείγματος- Ατομικό και επαγγελματικό

Προφίλ.

Το πρώτο θεωρητικό μέρος της συνέντευξης περιείχε εισαγωγικές ερωτήσεις που σχετίζονται με τα δημογραφικά και τα υπηρεσιακά στοιχεία των καθηγητών (φύλο, ειδικότητα τυπικά προσόντα προϋπηρεσία σε σχολείο ή προϋπηρεσία σε πιλοτικό σχολείο) καθώς και ερωτήσεις σχετικά με τον τρόπο οργάνωσης του μαθήματος.

Ειδικότερα το δείγμα μου αποτελείται από έξι Οικονομολόγους , πέντε γυναίκες και έναν άντρα εκπαιδευτικό, οι οποίοι είναι κάτοχοι μεταπτυχιακού διπλώματος, γεγονός που σημαίνει ότι κατέχουν υψηλή μόρφωση και διάθεση διαρκούς επιμόρφωσης στο τομέα της Εκπαίδευσης. Οργανώνουν το καθημερινό τους μάθημα με διάφορα μέσα ανάλογα με το εποπτικό υλικό που θα διαθέτει η κάθε τάξη. Κατά την διάρκεια της συνέντευξης ήταν άνετοι, κατατοπιστικοί στις απαντήσεις τους και όπου ήταν απαραίτητο σύντομοι και με σαφήνεια.

5.3 Γενικές ερωτήσεις

Ερώτηση 1: Ποια είναι η γενική γνώμη σας για το νέο πρόγραμμα σπουδών των Αρχών Οικονομικής Θεωρίας;

Η γενική γνώμη όλων των συνεντευξιζόμενων καθηγητών για το νέο Π.Σ ήταν θετική. Θεωρούν ότι το νέο πρόγραμμα σπουδών είναι καλά δομημένο με αξιόλογο βοηθητικό υλικό. Όλοι τους επίσης θεωρούν ότι ήταν απαραίτητη η αλλαγή αυτή να γίνει στο συγκεκριμένο μάθημα. Επισημάνθηκε ότι το νέο Π.Σ. φέρει καινοτομίες και νέα παιδαγωγικά εργαλεία για την ανάπτυξη των δεξιοτήτων των μαθητών. Παράλληλα αναφέρθηκε η διαθεματική και διαπολιτισμική προσέγγιση καθώς στο επίκεντρο της διδασκαλίας είναι ο μαθητής και οι ιδιαιτερότητές του. Κατανοούν ότι ολη αυτή η διδακτική ύλη που προτείνεται δεν μπορεί να καλυφθεί μόνο σε μια τάξη. Σχεδόν οι περισσότεροι εξέφρασαν τον ίδιο προβληματισμό δηλαδή τις διδακτικές ώρες που θα χρειαστούν. Πρόκειται για ένα μάθημα που διδάσκεται μόνο στην Γ' λυκείου και είναι πανελλαδικώς εξεταζόμενο επομένως κρίνεται σημαντικό για την προαγωγή του μαθητή στην Τριτοβάθμια εκπαίδευση. Είναι απαραίτητη συνεπώς η διάθεση περισσότερων διδακτικών ωρών για την καλύτερη προετοιμασία του μαθητή.

Όπως χαρακτηριστικά ανέφερε ο Σ1: *«Θεωρεί ότι το νέο πρόγραμμα σπουδών απαιτεί πολλές διδακτικές ώρες για να διδαχθεί όλο το κομμάτι της προτεινόμενης ύλης ακόμα πράγμα αδύνατο με βάση τις διδακτικές ώρες της χρονιάς.»*

Ερώτηση 2: ποια είναι τα στοιχεία που θεωρείτε ότι διαφοροποιείται το νέο πρόγραμμα σπουδών από το υφιστάμενο;

Σχετικά με το ποια στοιχεία θεωρείται ότι υπάρχει διαφοροποίηση ως προς το νέο πρόγραμμα σπουδών από το υφιστάμενο, οι καθηγητές της οικονομίας υποστηρίζουν ότι αρχικά διαφοροποιείται ως προς την έκταση. Από την άλλη στο νέο πρόγραμμα σπουδών γίνεται ξεκάθαρη αναφορά στις Τ.Π.Ε προτείνοντας νέες μεθοδολογίες και τεχνικές διδασκαλίας. Οι καθηγητές της οικονομίας θεωρούν επίσης ότι έχει γίνει σωστή επιστημονική δουλειά. Όπως χαρακτηριστικά ανέφερε ο Σ2: *«Διαφοροποιείται ως προς την έκταση, γίνεται αναφορά σε νέες τεχνολογίες, προτείνει νέες μεθοδολογίες και επομένως θεωρώ ότι έχει γίνει μια σωστή επιστημονική δουλειά.»*

Ερώτηση 3:Εάν σας ζητούσαν να αναφέρετε ορισμένα στοιχεία που καθορίζουν τη φυσιογνωμία των Αρχών Οικονομικής Θεωρίας(Α.Ο.Θ)όπως αυτή καθορίζεται από το νέο πρόγραμμα σπουδών ποια θα λέγατε ότι είναι αυτά;

Αναφορικά με τα στοιχεία που καθορίζουν την φυσιογνωμία του μαθήματος των Οικονομικών, όπως αυτή διαφαίνεται στο νέο πρόγραμμα σπουδών είναι ότι αυτή αλλάζει προς το καλύτερο. Η εισαγωγή νέων μεθόδων και εκπαιδευτικών εργαλείων, ο συνδυασμός αλλά και η διεπιστημονικότητα, προσφέρουν ένα διαφορετικό ερέθισμα στον μαθητή. Κατ' αυτόν τον τρόπο προάγει τον οικονομικό εγγραμματισμό του αυριανού πολίτη και γίνεται εισαγωγή νέων εννοιών που δεν υπήρχαν. Όπως χαρακτηριστικά ανέφερε ο Σ3: «Προάγει τον οικονομικό εγγραμματισμό του αυριανού πολίτη»

Ερώτηση 4:Ποια θέση ανάμεσα στις εξής δυο περιγράφει καλύτερα κατά τη γνώμη σας για το νέο Π.Σ.;

Θέση Α: «Το νέο Π.Σ. προετοιμάζει καλύτερα τους μαθητές να αποκτήσουν γερές βάσεις για να ακολουθήσουν μετέπειτα εξειδικευμένες ακαδημαϊκές σπουδές»

Θέση Β: «Το νέο Π.Σ. προετοιμάζει καλύτερα τους μαθητές ώστε να μπορούν να αξιοποιήσουν τις γνώσεις που απέκτησαν από το μάθημα στην καθημερινή τους ζωή ως αυριανοί ενήλικοι Πολίτες»

Η πλειοψηφία υποστήριξε ότι το νέο πρόγραμμα σπουδών έχει λειτουργικό χαρακτήρα προετοιμάζοντας τον σημερινό μαθητή να σκέφτεται σωστά με οικονομικούς όρους στη μετέπειτα ζωή του. Επιπλέον δίνει κίνητρο στο μαθητή να συνδυάζει την σκέψη του και την επιρροή που θα έχουν οι πράξεις του και σε άλλους τομείς . Η γενική εκτίμηση τείνει προς τη θέση Β γιατί έχει επιστημονική βάση και συνδέει το μάθημα της οικονομίας με την καθημερινότητα.

Όπως χαρακτηριστικά ανέφερε ο Σ2 «επιλέγω τη θέση β γιατί έχει επιστημονική βάση και συνδέει την οικονομική επιστήμη με την καθημερινότητα»

Ο ένας από τους συνεντευξιζόμενους καθηγητές απάντησε ότι τον καλύπτει καλύτερα η θέση Α , θεωρώντας ότι αυτή η θέση προετοιμάζει σε μεγαλύτερο βαθμό τον μαθητή

που θέλει να ακολουθήσει τον κλάδο των οικονομικών σπουδών, μιας και αποκτά βασικές γνώσεις που θα του χρησιμεύσουν στην Πανεπιστημιακή του Εκπαίδευση .

Όπως χαρακτηριστικά ανέφερε ο Σ3:«Την πρώτη θεωρώ ότι περιγράφει καλύτερα το νέο πρόγραμμα σπουδών γιατί προετοιμάζει σε πολύ καλό βαθμό τον μαθητή που θέλει να ακολουθήσει το συγκεκριμένο κλάδο. Θέτει ωραίες βάσεις γνώσεις για αυτό που θα ακολουθήσει στην οικονομική σχολή και τον μαθαίνει να σκέφτεται οικονομικά.»

Τέλος υπήρξε και ένας από τους συνεντευξιζόμενους καθηγητές ο οποίος δεν υποστήριξε κάποια από τις δυο θέσεις.

Χαρακτηριστικά ανέφερε ο Σ4: «Θα το χαρακτηρίζα ισορροπημένο, δεν είναι τόσο εκλαικευμένο καθαρά ένα πρόγραμμα σπουδών για τον αυριανό πολίτη έχει μια επιστημονική αυστηρότητα χωρίς όμως να γίνεται δυσπρόσιτο για τον μέσο μαθητή»

Ερώτηση 5: Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι το νέο Π.Σ. έχει οργανικά ενσωματώσει τη χρήση των ΤΠΕ;

Η ενσωμάτωση των ΤΠΕ στο νέο πρόγραμμα σπουδών σύμφωνα με τις απαντήσεις των καθηγητών των οικονομικών υφίσταται σε μεγάλο βαθμό. Οι περισσότεροι σε μια βαθμολογική κλίμακα του 5, θα σημείωναν ότι το νέο πρόγραμμα έχει ενσωματώσει επαρκώς τις ΤΠΕ, βαθμολογώντας με 4 στα 5. Ωστόσο για να γίνει σωστή χρήση των ΤΠΕ θεωρούν αρχικά ότι πρέπει να υπάρχει ο απαραίτητος τεχνολογικός εξοπλισμός στα σχολεία και ο εκπαιδευτικός να είναι προετοιμασμένος για αυτό. Όπως χαρακτηριστικά ανέφερε ο Σ4: «Τις έχει ενσωματώσει σε πολύ μεγάλο βαθμό αλλά αυτό εξαρτάται από τον κοντά και τις δυνατότητες γιατί τώρα όλα τα σχολεία εκσυγχρονίζονται.»

Ερώτηση 6: Οι κατασκευαστές του Π.Σ. ισχυρίζονται πως έχουν επιχειρήσει το νέο αυτό Π.Σ.

- **Να είναι αρκετά ανοικτό ώστε να επιτρέψει τη μεγαλύτερη αυτενέργεια του εκπαιδευτικού να το προσαρμόζει στις συνθήκες της τάξης του.**
- **Να είναι προσαρμόσιμο στις ιδιαίτερες ανάγκες μαθητών με διαφορετικές ικανότητες.**
- **Να είναι συμπεριληπτικό ώστε να μπορεί να δουλέψει καλά και με μαθητές από διαφορετικά πολιτισμικά περιβάλλοντα.**

Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι έχει επιτευχθεί καθένας από τους παραπάνω τρεις στόχους; Μπορείτε να τεκμηριώσετε την απάντησή σας δίνοντας παραδείγματα

Σύμφωνα με τις απαντήσεις των καθηγητών το νέο πρόγραμμα σπουδών είναι αρκετά ανοικτό και επιτρέπει την αυτενέργεια του εκπαιδευτικού στο να προσαρμόζει το μάθημα στις συνθήκες που επικρατούν στην τάξη του και αυτό φαίνεται μέσα από τα παραδείγματα που επισημαίνει. Σημειώθηκε επίσης ότι είναι σημαντικό να δίνεται η δυνατότητα στον εκπαιδευτικό να αυτενεργεί και να συνδυάζει στοιχεία, βοηθώντας έτσι τους μαθητές να συμμετέχουν όλοι και να κρατάει ενεργό το ενδιαφέρον τους για το μάθημα. Αναφέρθηκε ακόμη πως σημαντικό ρόλο στη εφαρμογή του προγράμματος διαδραματίζει η δράση, οι γνώσεις ακόμα και η ηλικία του καθηγητή όπως επίσης και η διάθεση του. Συγχρόνως υπάρχουν κάποιοι προβληματισμοί για το συγκεκριμένο μάθημα εφόσον είναι ένα μάθημα πανελλαδικώς εξεταζόμενο και θεωρούν ότι πρέπει να υπάρχει ένας σίγουρος τρόπος εξέτασης για όλους.

Επιπλέον θεωρούν ότι πρέπει να το εφαρμόσουν στην πράξη για να το δουν πώς θα λειτουργήσει. Όπως χαρακτηριστικά ανέφερε ο Σ1: *«Επειδή είναι ένα μάθημα πανελληνίων θεωρώ ότι πρέπει να υπάρχει ένας σίγουρος τρόπος εξέτασης για όλα τα παιδιά να εξεταστούν με τον ίδιο τρόπο διακρίνω κάποιες δυσκολίες αλλά σε κάποιες ενότητες θεωρώ κάποια προβλήματα που θα δημιουργηθούν μέσα από κάποια εκπαιδευτικά σενάρια που έχει το συγκεκριμένο το νέο πρόγραμμα σπουδών, (Σ1)»*

Ερώτηση 7: Οι κατασκευαστές του ισχυρίζονται ότι με το νέο Π.Σ Αρχών Οικονομικής Θεωρίας αποκτάει τα εξής ειδικά χαρακτηριστικά:

- Συνδυάζει την Οικονομική γνώση με σύγχρονες ψηφιακές δεξιότητες δεδομένου ότι μεγάλο μέρος των δραστηριοτήτων βασίζονται ή αξιοποιούν ποικιλοτρόπως τις Τ.Π.Ε
- Ενσωμάτωση νεότερων θεματικών και νεότερων πορισμάτων της Οικονομικής επιστήμης

Σε ποιο βαθμό θεωρείτε ότι είναι ορατά αυτά τα χαρακτηριστικά στο νέο Π.Σ. Κατά πόσο συμφωνείτε εσείς προσωπικά με τις συγκεκριμένες επιλογές;

Τα νέα ειδικά χαρακτηριστικά του μαθήματος είναι να συνδυάζει την οικονομική γνώση με τις σύγχρονες ψηφιακές δεξιότητες καθώς και να ενσωματώνει νεότερες θεματικές. Όλοι οι συνεντευξιζόμενοι καθηγητές ανέφεραν ότι αυτά τα νέα χαρακτηριστικά διαφαίνονται σε μεγάλο βαθμό και μπορούν να λειτουργήσουν μέσα στο νέο πρόγραμμα σπουδών.

Όπως χαρακτηριστικά ανέφερε ο Σ2: Τα χαρακτηριστικά αυτά φαίνονται σε μεγάλο βαθμό στο νέο πρόγραμμα σπουδών.

Ερώτηση 8: Κατά πόσο θεωρείτε ότι το νέο Π.Σ. θα σας βοηθήσει να οργανώσετε καλύτερα τη διδασκαλία σας;

Πως σκοπεύετε να το αξιοποιείτε για το σκοπό αυτό;

Η πλειοψηφία των οικονομολόγων είναι δεκτικοί απέναντι στο νέο πρόγραμμα σπουδών και θα το αξιοποιήσουν σίγουρα. Το νέο πρόγραμμα σπουδών θα το χρησιμοποιήσουν γιατί δίνει ιδέες και υλικό. Επιπλέον διαθέτει πολλές προτεινόμενες δραστηριότητες με την χρήση των ΤΠΕ τις οποίες θα αξιοποιήσουν όσο περισσότερο μπορούν. Όπως χαρακτηριστικά ανέφερε ο Σ2: «Θα το αξιοποιήσω σίγουρα, Το πιο βασικό είναι ότι δίνει ιδέες υλικό. Δίνει ωραίες ιδέες με τη χρήση του ΤΠΕ που σίγουρα θα το κάνω αλλά έχω σκοπό να το μελετήσω και να εφαρμόσω όσο περισσότερα μπορώ.»

5.4 Ειδικότερες ερωτήσεις για επιμέρους στοιχεία του νέου προγράμματος σπουδών

Ερώτηση 1: Πόσο καλά διατυπωμένα θεωρείτε ότι είναι ως τέτοια τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα στο νέο Π.Σ και πόσο βοηθητικά είναι στην οργάνωση της διδασκαλίας του μαθήματος; Ποιο συγκεκριμένα :

- Να αξιολογήσετε την σαφήνεια ως προς τη διάκριση σε:
- Γνώσεις -Δεξιότητες- Στάσεις και αξίες
- Να αξιολογήσετε τον βαθμό καθοδήγησης της εκπαιδευτικής διαδικασίας
- Ποιος θεωρείτε ότι είναι ο βαθμός σύνδεσης των προσδοκώμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων με το περιεχόμενο και τις προτεινόμενες δραστηριότητες
- Σε τι βαθμό το νέο πρόγραμμα σπουδών των Αρχών Οικονομικής Θεωρίας καλύπτει τις δεξιότητες του 21^{ου} αιώνα με τις οποίες πρέπει να εφοδιαστούν όλοι οι μαθητές;

Σύμφωνα με τις απαντήσεις των καθηγητών τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα είναι διατυπωμένα με σαφήνεια . Όσον αφορά τις στάσεις – αξίες του μαθήματος της οικονομίας είναι διατυπωμένες ορθά και με σαφήνεια ενώ οι στόχοι του μαθήματος είναι ξεκάθαροι και μετρήσιμοι. Κατά συνέπεια αυτό είναι πολύ βοηθητικό μιας και καλύπτει σε αρκετά μεγάλο βαθμό τις δεξιότητες του 21^{ου} αιώνα. Όπως χαρακτηριστικά ανέφερε ο Σ2:

«Είναι διατυπωμένα με απόλυτη σαφήνεια θα έλεγα ότι κάθε λέξη είναι διαλεγμένη όπως πρέπει. φυσικά και βοηθούν το μάθημα. Το μάθημα αυτό είναι οι στόχοι οι οποίοι είναι διατυπωμένοι με σαφήνεια είναι μετρήσιμοι και αυτό βοηθάει πάρα πολύ.»

Ερώτηση 2: Πως κρίνετε το περιεχόμενο (όλη) που έχει συμπεριληφθεί στο νέο πρόγραμμα σπουδών;

- Με βάση την ηλικία των μαθητών και τις προγενέστερες γνώσεις τους
- Ως προς την επιστημονική του εγκυρότητα

Οι καθηγητές των οικονομικών ανέφεραν ότι το περιεχόμενο (ύλη) που έχει συμπεριληφθεί στο νέο πρόγραμμα σπουδών ανταποκρίνεται στην ηλικία των μαθητών γιατί στο συγκεκριμένο μάθημα δεν υπάρχουν προγενέστερες γνώσεις καθώς είναι ένα μάθημα που διδάσκεται μόνο στη τελευταία τάξη του λυκείου. Επιπλέον θεωρείται ενδιαφέρουσα σαν ύλη αλλά γνωρίζουν ότι όλη αυτή δεν θα είναι η διδακτέα. Την θεωρούν ιδανική και ενδιαφέρουσα γιατί θέτει σύγχρονες έννοιες της οικονομίας ως αναγκαίες για την καθημερινή ζωή. Ωστόσο ο διδακτικός χρόνος που διατίθεται είναι μικρός.

Όπως χαρακτηριστικά ανέφερε ο Σ3: «Είναι πολύ καλή δομημένη ύλη άλλο διδακτικός χρόνος είναι μικρός υπάρχει ωραία διαθεματικότητα και με άλλα μαθήματα αλλά είναι δύσκολο να εφαρμοστεί σε ένα πανελλαδικώς εξεταζόμενο μάθημα.»

Ερώτηση 3: Ποια είναι η γνώμη σας για την οργάνωση του περιεχομένου του Π.Σ. σε ευρύτερα θεματικά πεδία τα οποία εξελίσσονται από τάξη σε τάξη;

Πως πιστεύετε πως θα λειτουργήσει αυτή η καινοτομία;

Σε αυτή την ερώτηση γεννήθηκε ένας προβληματισμός από την πλειοψηφία των συνεντευξιζόμενων καθηγητών. Η οικονομία είναι ένα μάθημα που διδάσκεται μόνο στην τρίτη λυκείου άρα θεωρούν πως δεν υπάρχει εξέλιξη γιατί δεν υπάρχει σαν μάθημα σε προηγούμενη τάξη, Αντιθέτως προτείνουν , με βάση το περιεχόμενο της ύλης, ότι θα μπορούσε να χωριστεί σε δύο τάξεις, δηλαδή να προηγηθεί ως μάθημα στην Β' λυκείου ώστε οι μαθητές να προδιαθέτουν έναν οικονομικό τρόπο σκέψης.

Όπως χαρακτηριστικά ανέφερε ο Σ3: «Επειδή το περιεχόμενο της ύλης είναι πολύ μεγάλο θα ήταν πολύ καλό για τα παιδιά να κατέβει προς τις μικρότερες τάξεις . Τα παιδιά ειδικότερα της Β λυκείου πώς θέλουν να ακολουθήσουν τη συγκεκριμένη κατεύθυνση στη Β λυκείου δεν κάνουν κανένα μάθημα με αποτέλεσμα να χάνουν το ενδιαφέρον τους, τον τρόπο και τον ρυθμό διαβάσματος και με δυσκολία μαζεύονται στην Γ λυκείου.»

Ερώτηση 4: Κατά πόσο το περιεχόμενο του νέου Π.Σ. απαντά στις σύγχρονες κοινωνικές προκλήσεις και συνθήκες

Το νέο πρόγραμμα σπουδών του μαθήματος της Οικονομίας σύμφωνα με τις απαντήσεις των καθηγητών ανταποκρίνεται σε μεγάλο βαθμό στις σύγχρονες κοινωνικές προκλήσεις και συνθήκες. Σε μια βαθμολογική κλίμακα του 5 οι περισσότεροι οικονομολόγοι απάντησαν ότι τους καλύπτει 4 στα 5.

Όπως χαρακτηριστικά ανέφερε ο Σ3: «Απαντάει σε μεγάλο βαθμό.»

Ερώτηση 5: Πως κρίνετε το περιεχόμενο του νέου Π.Σ. σε σχέση με το χρόνο που διατίθεται για τη διδασκαλία του μαθήματος;

Τι θα αλλάζατε ως προς την ύλη για να είναι επαρκέστερος ο διαθέσιμος διδακτικός χρόνος;

Η πλειοψηφία των καθηγητών θεωρούν ότι έτσι όπως είναι διαμορφωμένο το νέο πρόγραμμα σπουδών σε σχέση με τις σημερινές διδακτικές ώρες θα είναι ασφυκτικό και δεν θα επαρκεί ο διδακτικός χρόνος. Επομένως προτείνουν να ενσωματωθεί κάποιο κομμάτι της ύλης στην αμέσως μικρότερη τάξη δηλαδή στην Β' λυκείου .

Όπως χαρακτηριστικά ανέφερε ο Σ4: *«Ο χρόνος πρέπει να αλλάξει και να προσαρμοστεί η ύλη. Η ύλη είναι ιδανική οι 6 ώρες όμως δεν φτάνουν η μπορεί σαν μάθημα να κατέβει στην Β λυκείου η να αυξηθούν οι διδακτικές ώρες.»*

Ερώτηση 6: Θα αλλάζατε κάτι και τι θα ήταν αυτό ως προς τη διάταξη ή την προσθήκη/αφαίρεση επιμέρους ενοτήτων;

Αναφορικά με την διάταξη, την προσθήκη ή την αφαίρεση ενοτήτων οι περισσότεροι απάντησαν ότι δεν θα άλλαζαν κάτι. Ως προς τη διάταξη χρειάζεται μεγάλη προσοχή και λεπτομερειακή ανάλυση. Δεν θα άλλαζαν οτιδήποτε σε θέμα ύλης γιατί θεωρούν ότι η συγκεκριμένη ύλη δίνει μια σαφή γενική αντίληψη για την Οικονομία. Αυτό που θα πρόσθεταν όλοι είναι περισσότερο διδακτικό χρόνο ή να εισαχθεί ως μάθημα στη Β' λυκείου.

Ερώτηση 7: Ως παιδαγωγική φιλοσοφία οι κατασκευαστές του νέου Π.Σ. διακηρύσσουν μια προοδευτική-μαθητοκεντρική λογική ισχυριζόμενοι ότι:

«Τα Π.Σ προωθούν την ενεργό συμμετοχή και συνεργασία όλων των μαθητών/τριών, μέσω της δημιουργίας περιβαλλόντων καθοδηγούμενης μάθησης, αυτενέργειας, συνεργατικής δράσης σε ομάδες, διερευνητικής μάθησης, βιωματικής προσέγγισης, συνεργατικής επίλυσης προβλήματος, επικοινωνιακής προσέγγισης, και μετασχηματιστικής λογικής».

Κατά πόσο θεωρείτε ότι το νέο Π.Σ πράγματι διαπνέεται από αυτή την παιδαγωγική προσέγγιση; Δώστε ενδεικτικά παραδείγματα

Η παραπάνω άποψη ότι αυτή η προοδευτική μαθητοκεντρική λογική είναι ξεκάθαρη στο νέο πρόγραμμα σπουδών, διαπνέεται από την παιδαγωγική προσέγγιση και ότι αυτό φαίνεται μέσα από τις εφαρμογές που προτείνονται, βρήκε σύμφωνους όλους τους καθηγητές. Όπως χαρακτηριστικά ανέφερε ο Σ1: «Η μαθητοκεντρική μάθηση είναι

ξεκάθαρη μέσα στο νέο πρόγραμμα σπουδών. Τώρα όσον αφορά την καθοδηγούμενη μάθηση επειδή προδιαθέτει κάποια υποστήριξη στον εκπαιδευτικό θα πρέπει να υπάρχουν και άλλα πράγματα (υλικό ,ίντερνετ) διαφορετικά δεν έχει νόημα».

Ερώτηση 8: Κατά πόσο συμφωνείτε ότι η παραπάνω προοδευτική-μαθητοκεντρική λογική είναι κατάλληλη για τη διδασκαλία του μαθήματός όπως;

Οι περισσότεροι από τους συνεντευξιαζόμενους οικονομολόγους θεωρούν ότι η παραπάνω προοδευτική μαθητοκεντρική λογική είναι κατάλληλη και χρήσιμη για την διδασκαλία του μαθήματος «αρχές οικονομικής θεωρίας», αλλά επειδή πρόκειται για ένα μάθημα τρίτης λυκείου με περιορισμένο διδακτικό χρόνο και υπό την πίεση της διεκπεραίωσης της ύλης, δεν μπορούν να εφαρμόσουν και να κάνουν πολλά όπως προτείνει το νέο πρόγραμμα σπουδών.

Όπως χαρακτηριστικά ανέφερε ο Σ2: «Θεωρητικά καλώς τα έκαναν έτσι. Επειδή το μάθημα εξετάζεται πανελλαδικά δεν μπορεί στο επίκεντρο να είναι μαθητής γιατί χάνεται πολύς χρόνος έτσι αυτό είναι το ιδανικό που προτείνει το νέο πρόγραμμα σπουδών αλλά αν είχαμε έναν διαφορετικό τρόπο αξιολόγησης στο τέλος ,στην πράξη μπορεί να μην βοηθήσει να μην εφαρμοσθεί τελικά λόγω τρίτης λυκείου».

5.5 Ερωτήσεις για την εφαρμοσιμότητα του Π.Σ./Προτάσεις

Ερώτηση 1: Πώς δέχτηκαν γενικά οι εκπαιδευτικοί της ειδικότητάς σας το νέο Π.Σ;

Σε γενικές γραμμές οι εκπαιδευτικοί της ειδικότητας μας το δεχτηκαν με θετική διάθεση γιατί αυτή την αλλαγή την περίμεναν καιρό αλλά διαπιστώθηκε ένας προβληματισμός αναφορικά με την διαχείριση του χρόνου που διατίθεται. Επίσης ένας επιπλέον προβληματισμός είναι η μετάβαση στην φιλοσοφία του νέου προγράμματος σπουδών.

Όπως χαρακτηριστικά ανέφερε ο Σ4:«Το δέχτηκαν θετικά με επιφυλάξεις που προέρχονται από τις τακτικές που ακολουθούμε μέχρι τώρα. Οι προβληματισμοί ήταν κατά πόσο μπορούμε και πως στην πράξη να πάμε από την σημερινή φιλοσοφία στην φιλοσοφία που υιοθετεί το νέο πρόγραμμα.»

Ερώτηση 2: Λαμβάνοντας υπόψη την επαγγελματική ετοιμότητα των διδασκόντων, τις υλικές συνθήκες και την κουλτούρα των ελληνικών σχολείων θεωρείτε πως θα μπορούσαν να ανακύψουν κάποιες δυσκολίες στην εφαρμογή του νέου Π.Σ. και ποιες;

- Ποια είναι η άποψη σας για την επαγγελματική ετοιμότητα των διδασκόντων ; Είναι έτοιμοι να εφαρμόσουν το νέο πρόγραμμα σπουδών ;
- Οι υλικές συνθήκες των σχολείων κατά πόσο επιτρέπουν την εφαρμογή του νέου Π.Σ;
- Η κουλτούρα των ελληνικών σχολείων κατά πόσο ευνοεί στην εφαρμογή του νέου Π.Σ;

Η πλειοψηφία των καθηγητών υποστηρίζουν ότι δεν θα υπάρξουν μεγάλες δυσκολίες στην εφαρμογή του νέου προγράμματος. Όσον αφορά την επαγγελματική ετοιμότητα δεν θα υπάρξουν δυσκολίες, γιατί οι διδάσκοντες έχουν αρκετά επαγγελματικά προσόντα και είναι έτοιμοι να εφαρμόσουν το νέο πρόγραμμα σπουδών. Οι υλικές συνθήκες από σχολείο σε σχολείο διαφέρουν και ανάλογα με το σχολικό περιβάλλον μπορεί να ανακύψει δυσκολία από θέμα υποδομών. Τέλος, αντιδράσεις από θέμα κουλτούρας των ελληνικών σχολείων είναι σίγουρο πως θα υπάρξουν.

Όπως χαρακτηριστικά ανέφερε ο Σ₂: «Γενικότερα οι συνάδελφοι έχουν αρκετά επαγγελματικά προσόντα ενώ υπάρχει και ετοιμότητα. Οι μεγαλύτεροι θα δυσκολευτούν . Τώρα όσον αφορά την υλική υποδομή νομίζω πως θα υπάρξει στα σχολεία. Στην κουλτούρα οι αντιδράσεις θα είναι διαφορετικές και θα υπάρχει αντίσταση. »

Ερώτηση 3: Με βάση την εμπειρία σας από την πιλοτική εφαρμογή του νέου Π.Σ.

- Ποιες ήταν οι σημαντικότερες δυσκολίες/αδυναμίες του που εντοπίσατε;
- Ποια ήταν τα σημαντικότερα θετικά στοιχεία του που διαπιστώσατε στην πράξη;

Επειδή πρόκειται για ένα μάθημα τρίτης λυκείου που διδάσκεται στο γενικό λύκειο δεν υπήρξε πιλοτική εφαρμογή παρά μόνο επιμόρφωση πάνω στο νέο πρόγραμμα σπουδών. Για τη συγκεκριμένη ερώτηση άλλοι απάντησαν με βάση την επιμόρφωσή τους και άλλοι με βάση το γεγονός ότι δεν το έχουν εφαρμόσει στην πράξη.

Όπως χαρακτηριστικά ανέφερε ο Σ₂:«Είναι μεγάλο σε έκταση, έχει πολλά θετικά στοιχεία όπως είναι οι διαθεματικές ενότητες και οι καινούργιες ενότητες είναι χρήσιμο να διδαχθούν »

Ερώτηση 4: Κλείνοντας τη συζήτησή μας ποιες συγκεκριμένες προτάσεις θα είχατε να κάνετε για πιθανή βελτίωση του νέου Π.Σ.;

Κάποιες προτάσεις των οικονομολόγων για το μάθημα «αρχές οικονομικής θεωρίας» είναι αρχικά να προστεθούν περισσότερες διδακτικές ώρες, και να συμπεριληφθεί ως μάθημα στην Β' λυκείου. Επιπλέον ως προς το περιεχόμενο της ύλης να δημιουργηθούν διδακτικά σενάρια από συναδέλφους ώστε να υπάρχει υποστηρικτικό υλικό για την εφαρμογή του νέου Π.Σ.

Ερώτηση 5: Η επιμόρφωση ήταν αποτελεσματική στο να γίνουν σαφή και να προωθηθούν τα νέα στοιχεία του ΠΣ; Τι θα θέλατε να γίνει περισσότερο;

Η πλειοψηφία των συνεντευξιζόμενων καθηγητών απάντησε ότι η επιμόρφωση ήταν αποτελεσματική και σαφής, οι εισηγητές ήταν πολύ κατατοπιστικοί, οι περισσότεροι πρότειναν ότι θα ήταν χρήσιμο όταν εφαρμοστεί στην πράξη το νέο πρόγραμμα σπουδών, να υπάρχει ένα ανοικτό δίκτυο επικοινωνίας για υποστήριξη και επίλυση τυχόν αποριών των συναδέλφων.

5.6 Συγκεντρωτικά αποτελέσματα ανά θεματική κατηγορία

Φυσιγνωμία του νέου προγράμματος σπουδών

Σύμφωνα με τις απόψεις των εκπαιδευτικών που συμμετείχαν στην έρευνα το νέο πρόγραμμα σπουδών είναι καλά δομημένο με πλούσιο υλικό. Είναι μαθητοκεντρικό και δίνει έμφαση στην διερευνητική μάθηση. Στοχεύει στην καλλιέργεια γνώσεων και δεξιοτήτων προετοιμάζοντας έναν αυριανό πολίτη.

Στοιχεία του νέου προγράμματος

Σύμφωνα με τις απόψεις των καθηγητών στο νέο Π.Σ τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα είναι διατυπωμένα με σαφήνεια και βοηθούν στην οργάνωση της διδασκαλίας του μαθήματος. Το υλικό είναι έγκυρο, επιστημονικό και ανταποκρίνεται στην ηλικία των μαθητών. Διαπνέεται από την νέα παιδαγωγική φιλοσοφία μέσω της διερευνητικής μάθησης. Ο χρόνος που διατίθεται θεωρούν ότι δεν επαρκεί.

Ενδεχόμενες δυσκολίες κατά την εφαρμογή

Υπήρξε θετική διάθεση από τους καθηγητές για το νέο πρόγραμμα σπουδών αλλά σημειώθηκε μια δυσκολία σχετικά με τον χρόνο που διατίθεται. Η επαγγελματική ετοιμότητα των εκπαιδευτικών δεν θα δυσκολέψει την εφαρμογή του νέου προγράμματος. Αυτό όμως που μπορεί να δυσχεραίνει την εφαρμογή του είναι η υλικοτεχνική υποδομή και η κουλτούρα των ελληνικών σχολείων

Δυσκολίες κατά την πιλοτική εφαρμογή

Δεν προέκυψαν δυσκολίες κατά την πιλοτική εφαρμογή γιατί αυτή δεν πραγματοποιήθηκε παρά μόνο έγινε επιμόρφωση των εκπαιδευτικών για το νέο πρόγραμμα σπουδών.

Θετικά στοιχεία και πλεονεκτήματα

Το θετικό στοιχείο αρχικά είναι η ύπαρξη του καινούργιου προγράμματος σπουδών για το συγκεκριμένο μάθημα γιατί όλοι οι καθηγητές την συγκεκριμένη αλλαγή την θεώρησαν αναγκαία . Επιπλέον θετικά στοιχεία είναι το κίνητρο για μάθηση , η ανανέωση του ενδιαφέροντος τόσο του μαθητή όσο και του εκπαιδευτικού, η διεπιστημονικότητα και η διαθεματικότητα του Π.Σ .

Προτάσεις βελτίωσης για το νέο πρόγραμμα σπουδών

Οι προτάσεις που έγιναν από τους εκπαιδευτικούς είναι να υπάρχουν περισσότερα εκπαιδευτικά σενάρια από συνάδελφους ώστε να μπορούν να υλοποιηθούν μέσα στην τάξη . Μια ακόμα πρόταση είναι το μάθημα της οικονομίας να διδάσκεται από την Β λυκείου.

Κεφάλαιο 6 : Συμπεράσματα

6.1 Συμπεράσματα ανά ερευνητικό άξονα

1^{ος} Ερευνητικός Άξονας

Ποια είναι τα βασικά στοιχεία τα οποία χαρακτηρίζουν τα νέα Π.Σ. σύμφωνα με τους κατασκευαστές τους και με ποιο τρόπο αυτά τα στοιχεία αναγνωρίζονται από τους εκπαιδευτικούς;

Τα βασικά στοιχεία που διέπουν το νέο πρόγραμμα σπουδών σύμφωνα με τις απαντήσεις των συνεντευξιαζόμενων είναι ότι το νέο πρόγραμμα σπουδών αποκτά μαθητοκεντρικό χαρακτήρα καθώς ο μαθητής είναι το επίκεντρο της εκπαιδευτικής διαδικασίας. φέρνει καινοτομίες και δίνει τη δυνατότητα στον εκπαιδευτικό να ενεργήσει όπως επιθυμεί ανάλογα τη διδακτική ενότητα. Τονίστηκε σχεδόν από όλους η νέα προοπτική που θέτει το νέο πρόγραμμα σπουδών την διαθεματικότητα της οικονομίας με άλλα θέματα όπως για παράδειγμα το περιβάλλον και δημιουργεί έναν οικονομικά γραμματισμένο πολίτη.

Επιπλέον δίνεται η δυνατότητα στον εκπαιδευτικό να προσαρμόσει την διδασκαλία του και απαντά στις σύγχρονες προκλήσεις και ανάγκες καθώς ενισχύεται η διαφοροποιημένη διδασκαλία .Διαπνέεται από την σύγχρονη παιδαγωγική φιλοσοφία και αυτό επιτυγχάνεται μέσω της διερευνητικής μάθησης.

Ποιες λειτουργικές αδυναμίες των νέων Π.Σ. εντοπίζουν οι εκπαιδευτικοί στα νέα Π.Σ.;

Η σημαντική αδυναμία που παρατηρήθηκε από όλους τους εκπαιδευτικούς για το νέο πρόγραμμα σπουδών είναι ο χρόνος που διατίθεται για την διδασκαλία του μαθήματος. Θεωρούν ότι είναι σχετικά μικρός σε σχέση με την διδακτική ύλη που αναφέρει το νέο πρόγραμμα και έτσι γεννιέται ένας προβληματισμός, διότι το μάθημα είναι τρίτης λυκείου και πανελλαδικώς εξεταζόμενο, επομένως απαιτείται περισσότερος χρόνος για την διδασκαλία του.

2^{ος} Ερευνητικός Άξονας

Ποια λειτουργικά πλεονεκτήματα εντοπίζουν οι εκπαιδευτικοί στα νέα Π.Σ.;

Το σημαντικότερο πλεονέκτημα που παρατηρήθηκε από τους εκπαιδευτικούς ήταν η αλλαγή της ύλης. Η εμπλουτισμένη συλλογή του υλικού ήταν απαραίτητη για το συγκεκριμένο μάθημα καθώς θεωρείται ότι ο αυριανός πολίτης θα πρέπει να έχει μία σφαιρική οικονομική πρακτική αντίληψη για την πραγματικότητα και το νέο πρόγραμμα σπουδών το επιτυγχάνει αυτό.

3^{ος} Ερευνητικός Άξονας

Ποιες δυσκολίες αναμένουν ότι θα αντιμετωπίσουν οι εκπαιδευτικοί κατά την εφαρμογή των νέων Π.Σ.;

Οι σημαντικότερες δυσκολίες που ανέφεραν οι εκπαιδευτικοί ότι θα αντιμετωπίσουν κατά την εφαρμογή του νέου προγράμματος σπουδών είναι η έλλειψη υλικοτεχνικής υποδομής η οποία θα δυσκολέψει το έργο τους. Τα περισσότερα σχολεία δεν είναι επαρκώς εξοπλισμένα με συνέπεια να μην διαθέτουν πολλές φορές σωστό δίκτυο, διαδραστικούς πίνακες ή αίθουσα πληροφορικής. Επιπλέον η κουλτούρα των ελληνικών σχολείων θα δυσχεραίνει την εφαρμογή του καθώς μια μερίδα εκπαιδευτικών δεν είναι ανοιχτοί σε αλλαγές και νέες προκλήσεις. Επίσης ο χρόνος που διατίθεται για το μάθημα της Οικονομίας δεν είναι επαρκής με αποτέλεσμα οι εκπαιδευτικοί να δυσκολευτούν να αξιοποιήσουν όλες τις δραστηριότητες.

Ποιες προτάσεις διατυπώνουν για τη βελτίωσή τους με στόχο την επιτυχή εφαρμογή τους στην πράξη;

Οι προτάσεις που έγιναν από τους συνεντευξιζόμενους καθηγητές για την βελτίωση του νέου προγράμματος σπουδών για το συγκεκριμένο μάθημα είναι η ύπαρξη περισσότερων διδακτικών ωρών ή να διδάσκεται από μικρότερη τάξη δηλαδή να υπάρχει ως μάθημα από τη Β' λυκείου. Κατ' αυτόν τον τρόπο τόσο ο εκπαιδευτικός όσο και ο μαθητής θα έχουν περισσότερο διαθέσιμο χρόνο για κατανόηση της ύλης και διαφόρων εννοιών μέσα από τις δραστηριότητες που προτείνονται. Παράλληλα θα ενεργοποιείται το ενδιαφέρον του μαθητή και θα υπάρχει μια πιο ομαλή μετάβαση στη Γ' λυκείου, μιας και ο μαθητής θα κατέχει ήδη γνώσεις από προηγούμενη τάξη. Μια ακόμα πρόταση των εκπαιδευτικών είναι να δημιουργηθούν ποικίλα και περισσότερα

διδασκτικά σενάρια από συναδέλφους ώστε να είναι διαθέσιμα για άμεση εφαρμογή στη τάξη.

6.2 Σύνοψη συμπερασμάτων

Σύμφωνα με τις απαντήσεις των συνεντευξιζόμενων φαίνεται ότι το νέο πρόγραμμα σπουδών είναι αποδεκτό από τους εκπαιδευτικούς με θετική διάθεση . Το νέο πρόγραμμα σπουδών κρίνεται απαραίτητο για το συγκεκριμένο μάθημα καθώς είναι καλύτερα δομημένο και διαθέτει πλούσιο εκπαιδευτικό υλικό . Διαπνέεται από μια διαθεματική προσέγγιση και θέτει το μαθητή στο επίκεντρο της εκπαιδευτικής διαδικασίας . Πραγματοποιείται εισαγωγή νέων παιδαγωγικών μεθόδων δίνοντας έμφαση στην διερευνητική μάθηση, με αποτέλεσμα να ενεργοποιεί το ενδιαφέρον των μαθητών. Επιπλέον το νέο πρόγραμμα σπουδών έχει στόχο τον ψηφιακό εγγραμματισμό των μαθητών και ανταποκρίνεται στις σύγχρονες προκλήσεις, στοχεύοντας στην ανάπτυξη δεξιοτήτων και ικανοτήτων που θα είναι χρήσιμες για τον αυριανό πολίτη. Ωστόσο υπήρξε ένας προβληματισμός σχετικά με τις ώρες που διατίθενται για την διδασκαλία του μαθήματος , οι οποίες κρίθηκαν μη επαρκείς. Τέλος, η επαγγελματική ετοιμότητα των καθηγητών θεωρούν ότι δεν θα δημιουργήσει δυσκολίες στην εφαρμογή του νέου προγράμματος σπουδών σε αντίθεση με την υλικοτεχνική υποδομή και την κουλτούρα των ελληνικών σχολείων που ενδεχομένως να δυσκολεύουν την εφαρμογή του .

Εν κατακλείδι, οι εκπαιδευτικοί που έλαβαν μέρος στην συνέντευξη αποδέχτηκαν με θετική διάθεση τις αλλαγές στο πρόγραμμα σπουδών του μαθήματος, θεωρώντας ότι με αυτόν τον τρόπο θα ενισχυθεί το ενδιαφέρον των μαθητών και θα επιτύχουν καλύτερα μαθησιακά αποτελέσματα.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

Βάμβουκας, Μ.Ι. (2002). Εισαγωγή στην ψυχοπαιδαγωγική έρευνα και μεθοδολογία, (5η εκδ.). Αθήνα: Γρηγόρης

Γ. Βρεττός- Αχ. Καψάλης, Αναλυτικό Πρόγραμμα σχεδιασμός, αξιολόγηση, αναμόρφωση, Αθήνα 1997, σελ.23-26 και 60-65

Γ. Γρόλλιος & Π. Γούναρη (2015),*Ποια γνώση έχει την πιο μεγάλη αξία :Ιστορικές - Συγκριτικές προσεγγίσεις*,7^ο επιστημονικό συνέδριο ιστορίας της εκπαίδευσης ,Πανεπιστήμιο Πατρών ,Τόμος Α σελίδες 16-17

<https://www.eleie.gr/images/synedria/7a.pdf> σελίδα 16-17

Δενδρινού, Β. & Ξωχέλλης, Π. (1999). Προγράμματα σπουδών στη σχολική εκπαίδευση: Έννοιες και όροι. Στο Γλωσσικός Υπολογιστής, Τόμος 1, Τεύχος 1: 75-85.

Κυριαζή, Ν. (2009). Η κοινωνιολογική έρευνα. Κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα. 1.

Μαίρη Ιωαννίδου – Κουτσελίνη, Ανάπτυξη προγραμμάτων. Θεωρία-έρευνα-πράξη, Λευκωσία 2001, σελ. 204-214

Γ. Μπαγάκης, Ο εκπαιδευτικός και το Αναλυτικό Πρόγραμμα, Μεταίχμιο 2004, σελ. 516-517 και 519-521

Παιδαγωγική επιθεώρηση, περιοδική έκδοση της παιδαγωγικής εταιρίας Ελλάδος, τ.46/2008, εκδόσεις Ατραπός, σελ. 53-56

Φωτεινός Δημήτριος, Ιστορική θεώρηση και συγκριτική προσέγγιση των αναλυτικών προγραμμάτων της μέσης γενικής και μέσης τεχνικής εκπαίδευσης: 1950-1977, Πανεπιστήμιο Πατρών, παιδαγωγικό τμήμα δημοτικής εκπαίδευσης, Πάτρα 2004

Χρήστος Κατσίκας- Κώστας Ν. Θεριανός, Ιστορία της νεοελληνικής εκπαίδευσης (από την ίδρυση του ελληνικού κράτους μέχρι το 2004), εκδόσεις Σαββάλας,

Ξενογλώσση

Apple.m.w.1990 *Ideology and Curriculum*. 2^η έκδ. Λονδίνο και Νέα Υόρκη: Routledge.

Apple.m.w.1998. *Official Knowledge. Democratic Education in a Conservative Age*. Λονδίνο και Νέα Υόρκη: Routledge.

Bernstein, b.1996. *Pedagogy, Symbolic Control and Identity. Theory, Research, Critique*. Λονδίνο: Taylor & Francis.

Beyer, I. & m.w.apple.1988. *The Curriculum Problems, Politics and Possibilities*. Albany: State University of New York Press.

Bryman, A. (2017). *Μέθοδοι κοινωνικής έρευνας*. Αθήνα: Gutenberg.

Cohen, L., Manion, L. & Morrison, K. (2008). *Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Creswell W. John (2016) *Η έρευνα στην εκπαίδευση :σχεδιασμός, διεξαγωγή και αξιολόγηση της ποσοτικής και ποιοτικής ερευνάς*. Αθήνα: ION

Hastings, J. S., Madrian, B. C., & Skimmyhorn, W. L. (2013). Financial literacy, financial education, and economic outcomes. *Annu. Rev. Econ.*, 5(1), 347-373

Jaques, D. (2001). *Μάθηση σε Ομάδες*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Lusardi, A. (2015). Financial literacy skills for the 21st century: Evidence from PISA. *Journal of consumer affairs*, 49(3), 639-659

Maxwell, J.A. (1992). Understanding and validity in qualitative research. *Harvard Educational Review*, 62, 279-300.

Paramonovs, S., & Ijevleva, K. (2015). The role of marketing tools in the improvement of consumers financial literacy. *Economics and Business*, 27(1), 40-45.

Robson, C. (2010). Η έρευνα του πραγματικού κόσμου. (Μτφρ. Β. Νταλάκου & Κ. Βασιλικού). Αθήνα: Gutenberg.

Urban, C., Schmeiser, M., Collins, J. M., & Brown, A. (2015). State financial education mandates: It's all in the implementation. Financial Industry Regulatory Authority.

Walstad, W., C. Urban, C. J. Asarta, E. Breitbach, W. Bosshardt, J. Heath, B. O'Neill, J. Wagner, and J. J. Xiao. 2017. Perspectives on evaluation in financial education: Landscape, issues, and studies. *Journal of Economic Education* 48 (2):93–112.

Weber, R. P. (1990). *Basic Content Analysis* (2nd edition). London: Sage University Paper

Willis, L. E. (2008). Against financial-literacy education. *Iowa L. Rev.*, 94, 197.

Xiao, J. J., & O'Neill, B. (2016). Consumer financial education and financial capability. *International Journal of Consumer Studies*, 40(6), 712-721

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

<https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%BB%CF%85%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%80%CF%81%CF%8C%CE%B3%CF%81%CE%B1%CE%BC%CE%BC%CE%B1>

<http://iep.edu.gr/el/nea-programmata-spoudon-arxiki-selida>

<http://www.komvos.edu.gr/periodiko/periodiko1st/glossika/ksohelis/6.htm>

<http://www.oecd.org/daf/fin/financial-education/G20-OECD-INFE-report-adult-financial-literacy-in-G20-countries.pdf>

OECD (2017), PISA 2015 Results (Volume IV): Students' Financial Literacy, PISA, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/9789264270282-en>

https://www.mioecsde.org/epeaek09/basic_docs/PROSDOKWMENA%20APOTELESMATA_theory.doc

Κεδράκα,Κ.(2008):Μεθοδολογία λήψης συνέντευξης.

<https://eclass.upatras.gr/modules/document/index.php?course=PN1548&download=/5321928ccCXn/53219352RM37/532192b9myf7.pdf>

<http://conf2007.edu.uoi.gr/Praktika/482-605.pdf>

<http://topiooraiosxoleioeinaitonipiagvgeio.blogspot.gr/2012/08/v-behaviorurldefaultvmlo.html>

http://www.cedefop.europa.eu/EN/Files/9060_el.pdf

http://users.sch.gr/kontaxis/paidagogika/pos_mathainoun.html

http://www.pi-schools.gr/paideia_dialogos/analitika-programata.pdf

<http://www.stat-athens.aueb.gr/~jpan/oosa-report/oosa-report-ch3.pdf>

ΑΡΘΡΑ

Καλαθακη Μαρία (2012) «*Τα σχολεία του 21ου αιώνα απέναντι στις νέες προκλήσεις της επιστήμης, της τεχνολογίας, της κοινωνίας για την απασχόληση, την έξυπνη και βιώσιμη ανάπτυξη*»

Μπιρμπίλη, Μαρία (2011) «*Σχέδιο δράσης για την εκπόνηση προγραμμάτων σπουδών & την επιμόρφωση εκπαιδευτικών στο νέο σχολείο*»

Φ.Ε.Κ

ΦΕΚ 131/Β/07-02-2002

ΦΕΚ 153/Β/22-01-2015

ΦΕΚ 4174/Β/30-11-2017

ΦΕΚ 4906/Β/31-12-2009

ΦΕΚ 3317/Β/28-6-2022

ΦΕΚ 364/Β/27-01-2023